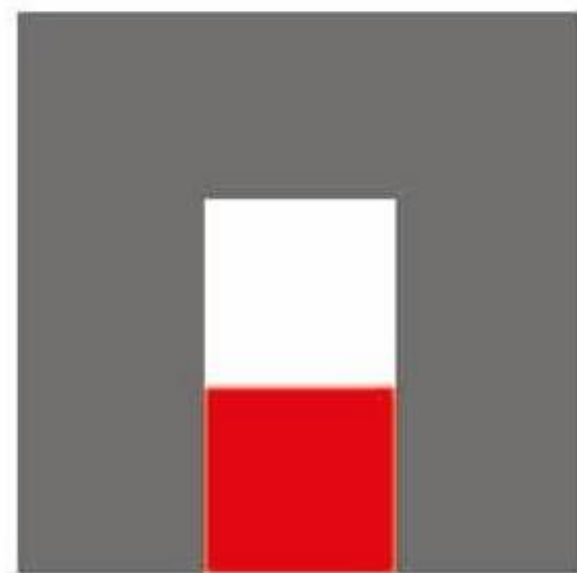

ARCHIWA PAŃSTWOWE

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W RADOMIU

Obchody rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja w aktach Archiwum Państwowego w Radomiu

Archiwum Państwowe w Radomiu w związku z przypadającą na 2021 rok 230 rocznicą uchwalenia Konstytucji 3 Maja przygotowało ekspozycję prezentującą materiały odnoszące się do upamiętnień tego wydarzenia, obchodów Święta Narodowego Trzeciego Maja.

Konstytucja, a dokładniej Ustawa Rządowa została uchwalona w Warszawie w dniu 3 maja 1791 r. w czasie obrad Sejmu Czteroletniego/Sejmu Wielkiego za panowania króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Był to I na Starym Kontynencie i II na świecie akt prawny tego typu. Wspomniana ustawa wprowadziła szereg istotnych zmian mających zreformować funkcjonowanie państwa, z których należy wymienić chociażby: likwidację *Liberum veto*, trójpodział władzy (ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza) i monarchię dziedziczną.

Konstytucja 3 Maja przestała obowiązywać w 1792 r., kiedy to doszło do utworzenia Konfederacji targowickiej i wojny polsko-rosyjskiej.

Celebrowanie dnia 3 maja na pamiątkę uchwalenia konstytucji miało miejsce już w 1792 r. W czasie zaborów świętowanie było jednak znacząco utrudnione. Bardzo uroczysty przebieg miały obchody 125 rocznicy przyjęcia poruszanej ustawy zasadniczej. Wówczas to (1916 r.) odbył się w Warszawie pochód, którego liczba uczestników przewyższyła 200 tys.

Po wyzwoleniu z zaborczych kajdan powrócono do nieskrępowanego upamiętniania majowego wydarzenia. 29 kwietnia 1919 r. Sejm ustawodawczy uchwalił ustawę wprowadzającą Święto Narodowe Trzeciego Maja. Pieczołowicie przygotowywane i realizowane programy obchodów zawierały nabożeństwa, uroczyste pochody, akademie oraz wydarzenia kulturalne i sportowe. Świętowaniu towarzyszyła również kwesta na rzecz oświaty. Zebrane środki przekazywano najczęściej Polskiej Macierzy Szkolnej. Hasło zbiórki, tj. „Dar Narodowy 3 Maja” zostało wymyślone przez Henryka Sienkiewicza, czołowego działacza Macierzy.

Warto w tym miejscu wspomnieć również o tym, że na terenie Górnego Śląska obchody Trzeciego Maja łączono ze wspomnieniami III powstania śląskiego, które wybuchło w maju 1921 r.

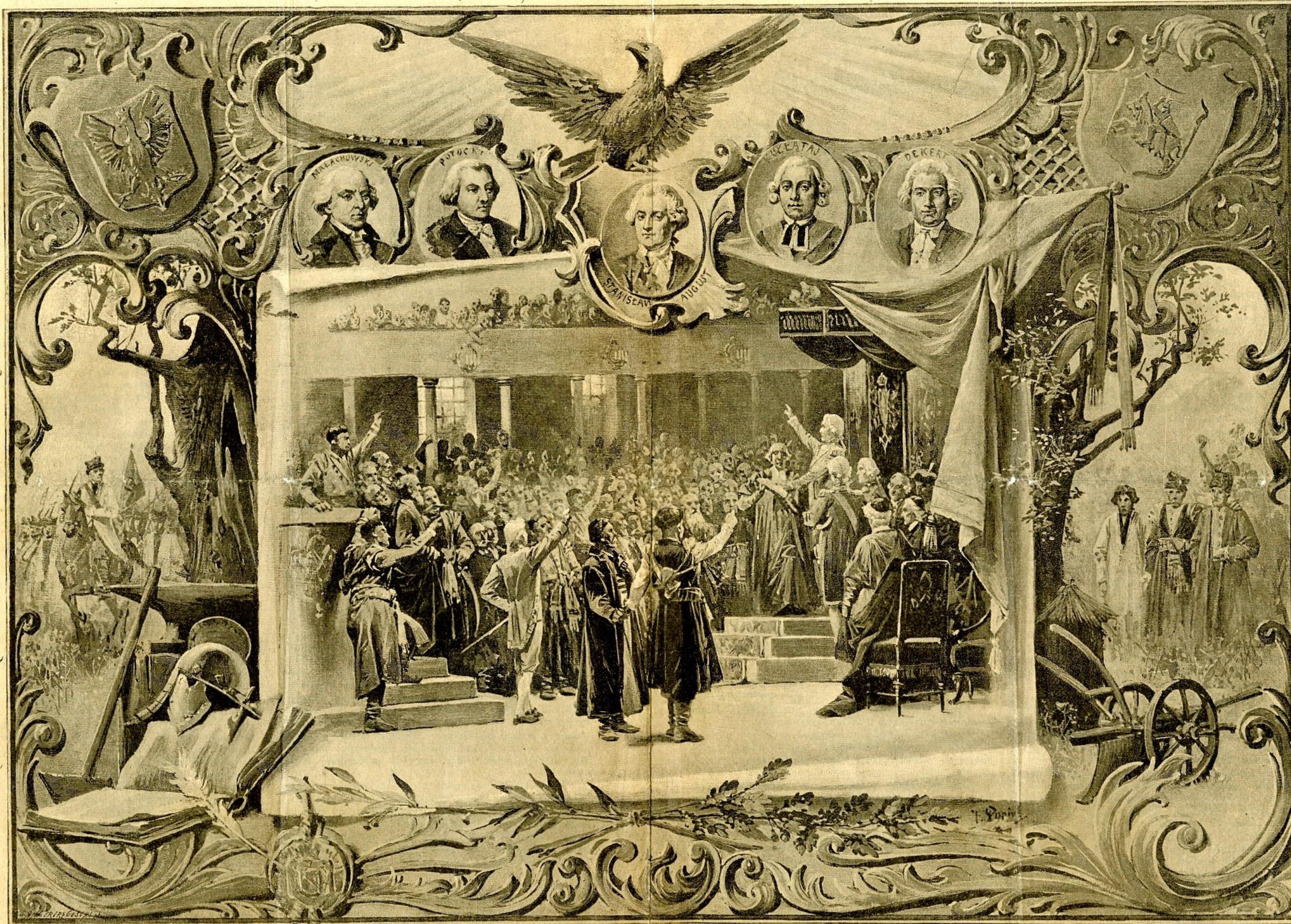

Okres II wojny światowej nie sprzyjał organizacji obchodów. Po wojnie komuniści umniejszali wagę święta. Jego miejsce zajęły Dni Oświaty, Książki i Prasy, a w 1951 r. zostało formalnie zniesione. Od 1981 r. władze zaczęły zmieniać swój stosunek do święta. Obchody rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja organizował NSZZ „Solidarność” oraz Stronnictwo Demokratyczne. Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. przywróciła Święto Narodowe Trzeciego Maja.

Niniejsza wystawa ukazuje dokumentalne pamiątki związane z obchodami rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja. Stanowią je m.in.: znaczki kwestarskie, odezwy kierowane do Polaków w dniu 3 maja oraz programy obchodów poruszanego, majowego święta.

Zapraszamy do zapoznania się z kolekcją materiałów archiwalnych przybliżających wydarzenia organizowane dla uczczenia wiekopomnego dzieła polskiej myśli prawnej.

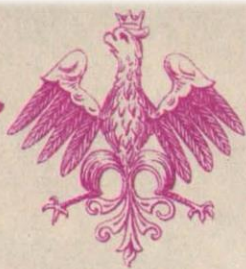

155

**Grafika pt.
Zaprzysiężenie
Konstytucji 3-go
maja 1791-go roku,
ok. 1904 r.**

**Zarząd Żandarmerii
Guberni Radomskiej,
sygn. 67, s. 155.**

22
ROZNICA KONSTYTUCJI 3 MAJA 1791 R.

DZIESIĘĆ GROSZY
DAR NA POLSKĄ MACIERZ SZKOLNĄ.

23

W ciemności człowiek błądzi —
i człowiek ciemny, nieoświecony
także błądzi. Chcemy więc w Polsce
więcej oświaty, więcej nauki, więcej
książek, żeby nie błądzić. Polska
Macierz Szkolna niesie do wszyst-
kich zakątków kraju całego oświatę
narodową. Własnymi siłami naj-
prędzej się oświecimy. Zamiarom
i pracy Macierzy niech dopomaga
każdy prawy Polak — a wkrótce bę-
dzie nam jaśniej i będzie nam lepiej.

ARCHIWUM PANSTWOWE
ul. Rynek 1, tel. 211-59, 211-50
26-600 RADOM
-0797671-

I-3

DRUK JAN KANTY TRZEBIŃSKI RADOM

**Znaczek kwestarski
na rzecz Polskiej Macierzy
Szkolnej rozprowadzany
w rocznicę uchwalenia
Konstytucji 3 Maja,
I poł. XX w.**

**Zbiór Romana Rytyla,
sygn. 2, s. 22-23.**

Warszawa, dn. 15 Kwietnia 1907 r.

Wn. Józef Kacinski w. tasi. zakt. 1222

w Opatowie

(Adres Opatów)

Zarząd Główny Polskiej Macierzy Szkolnej odwołuje się do całego społeczeństwa Polskiego ażeby w myśl załączonej odezwy Henryka Sienkiewicza uczciło pamiętą rocznicę Trzeciego Maja przez złożenie Daru Narodowego dla Polskiej Macierzy Szkolnej.

Utworzony w celu zorganizowania odpowiedniej akcji w całym kraju Komitet zwraca się do W. P. z prośbą, o przyczynienie się do powiększenia owego funduszu hojniejszą ofiarą.

Załączając w tym celu deklarację prosimy o odesłanie jej wraz z ofiarowaną kwotą*) pod wskazanym w deklaracji adresem lub doręczenie upoważnionym korespondentom Komitetu. O wyniku całej akcji Komitet ogłosi w swoim czasie publiczne sprawozdanie.

Z poważaniem

Prezes Komitetu:

Sekretarz:

*) Pieniądze wnosić można również do Banku Handlowego w Warszawie na rachunek Polskiej Macierzy Szkolnej.

Pismo przewodnie do deklaracji oraz odezwy, które odnoszą się do „Daru Narodowego 3 Maja dla Polskiej Macierzy Szkolnej”, 1907 r.

Zarząd Żandarmerii Powiatów
Sandomierskiego, Opatowskiego
i Łżeckiego Guberni Radomskiej,
sygn. 79, b.n.s.

Nr 5

Nr 6.

Warszawa, dn. .... Kwietnia 1907 r.

Do Zarządu
KOŁA MACIERZY SZKOLNEJ

w *Opatowie*

(Adres szczegółowy: .....

Seweryn Horodyski w Opatowie

W odpowiedzi na odezwę Komitetu „Daru Narodowego 3
Maja dla Polskiej Macierzy Szkolnej“ załączam..... kwotę
Rb. .... jako ofiarę na wskazany cel przeznaczoną.

Z poważaniem

(podpis)

(firma)

(adres szczegółowy)

Deklaracja złożenia „Daru Narodowego 3 Maja dla Polskiej Macierzy Szkolnej”, 1907 r.

Zarząd Żandarmerii Powiatów
Sandomierskiego, Opatowskiego
i Łtzeckiego Guberni Radomskiej,
sygn 79, b.n.s.

UCCIJMY PAMIĘĆ KONSTYTUCYI TRZECIEGO MAJA!

Uczcijmy ten wielki dzień odrodzenia, w którym naród, otrząsnawszy się z grzechów, wiodących do upadku i zguby, stworzył sobie podstawy nowego życia — dzień reform stanowczych i głębokich, a przecie nie podpisanych krwią i łzami obywateli, nie przypieczętowanych ni mordem, ni grabieżą, ni pożogą, ni zniszczeniem.

Przeciwnie — dzień dobrej woli — radosny dzień zgody, pojednania i miłości.

Rocznica jego stała się słusnie jednym z największych świąt narodowych, bo jakkolwiek zbrodniczym siłom wydało się, że stratowały i wdeptały w ziemię złoty posiew narodowego czynu, plon jednak zeszedł.

I jakkolwiek ciemność złowroga przestoniła następnie jego blask, wszelako nie zdołała go stłumić i zgasić.

Wielka reforma nie poszła na marne i nie zginęła, a dzięki jej i Polska nie zginęła; gdyż tylko ciało Polski zapadło w niewolę, natomiast odrodziła się dusza narodu i pozostała już odrodzona.... a przeto pamięta ona ów dzień; przeto święci ową rocznicę z pokolenia w pokolenie, przeto, choć w niewoli, ucisku i męczeństwie, błogosławi pamięć Trzeciego Maja.

I póki trwać w niej będzie miłość ojczyzny i pragnienie życia, póty go święcić i czcić nie przestanie!

A oto zbliża się to wielkie, narodowe święto. Jakże je w dzisiejszych czasach powszechnej rozterki i niepewności jutra uczcić należy?

Wiece, mowy, tłumne pochody, chorągwiane procesje, podobne są do fali, którą chwiłowy wicher spiętrza, ale która wygładza się następnie i usypia.

To nie jest dostateczny i nie jest dość godny sposób uczczenia drogiej rocznicy!

Najgodniejszym i najszlachetniejszym byłby choć cichy, ale serdeczny i doniosły czyn ofiarny.

Ponieważ zbrodni potrzeba ciemności, więc przez długie i długie lata trzymano nasz lud jakby w podziemiu z obawy, aby ujrawszy światło, nie ujrzał zarazem wszelkich popełnionych nad jego ojczyznę niegodziwości; hamowano oświatę, by łatwiej wszczepić nienawiść i by łatwiej powaśniony i ślepy naród przywieść do ostatecznego upadku i zniszczenia.

Pracować nad ludem, oświecać i uczyć, było występkiem, za który potworne prawa groziły karą i zemstą.

Ale przyszła wreszcie chwila, w której ludowi naszemu stało się wolno wyciągnąć ramiona do światła i do nowego życia — więc choć na tym jasnym szlaku zła wola gromadzi jeszcze i spiętrza rozliczne przeszkody, jednak powszechnego porywu żadna wroga siła nie zdoła już powstrzymać. Lud począł szukać światła i począł pytać, kto mu je dać jest mocen.

A naród w odpowiedzi stworzył POLSKĄ MACIERZ SZKOLNĄ. Ona ma troszczyć się o duszę ludu, o jego wiarę, o jego uczucia, o jego moralność, o jego oświatę i uczynić go zdrowym i silnym fundamentem przyszłości.

A więc, w imię i przez pamięć TRZECIEGO MAJA, w imię tych wspomnień odrodzenia, zgody, pojednania i miłości — pojednajmy się dziś we wspólnej myśli: ofiarnej pomocy dla naszego ludu — i przyczynmy mu tego światła, którego pragnie tak gorąco.

Niech ta wielka i ukochana rocznica będzie odtąd w całej ojczyźnie naszej zarazem i DNIEM POLSKIEJ MACIERZY SZKOLNEJ.

Niech każdy polak, od starca do dziecka, od możnego magnata do najuboższego wyrobnika złoży w tym dniu wedle swej możliwości jakąś ofiarę na ręce Macierzy — na polskie szkoły ludowe; niech w miastach, po wsiach, w każdej rodzinie zarówno mężczyźni jak kobiety wezmą udział w tem szlachetnem dziele, niech pospieszą choć z najdrobniejszymi datkami, a wówczas DZIEŃ TRZECIEGO MAJA, który stanie się zarazem DNIEM MACIERZY, będzie podwójnem światłem narodowem, bo i pamiątką przeszłości i błogosławioną siejbą na przyszłość.

A gdy to nastąpi, — ukoj nam serca pewnością, że te ostatnie ciemne chmury, których tyle nagromadził nad naszymi głowami wiek niedoli i niewoli znikną nazawsze, a w świetle, które się uczyni

... brat pozna swego brata
„I wejdzie nieśmiertelność jako anioł w człowieka
„I stanem ludem świata. —

DNIA TRZECIEGO MAJA, dnia niezapomnianej konstytucyi, dnia odrodzenia — szlachetniej i uroczystej uczcić niemożna.

Henryk Sienkiewicz

**Odezwa dotycząca składania ofiar na rzecz
Polskiej Macierzy Szkolnej w dniu 3 maja,
podpisana przez Henryka Sienkiewicza,
1907 r.**

**Zarząd Żandarmerii Powiatów
Sandomierskiego, Opatowskiego
i Łżeckiego Guberni Radomskiej,
sygn. 79, b.n.s.**

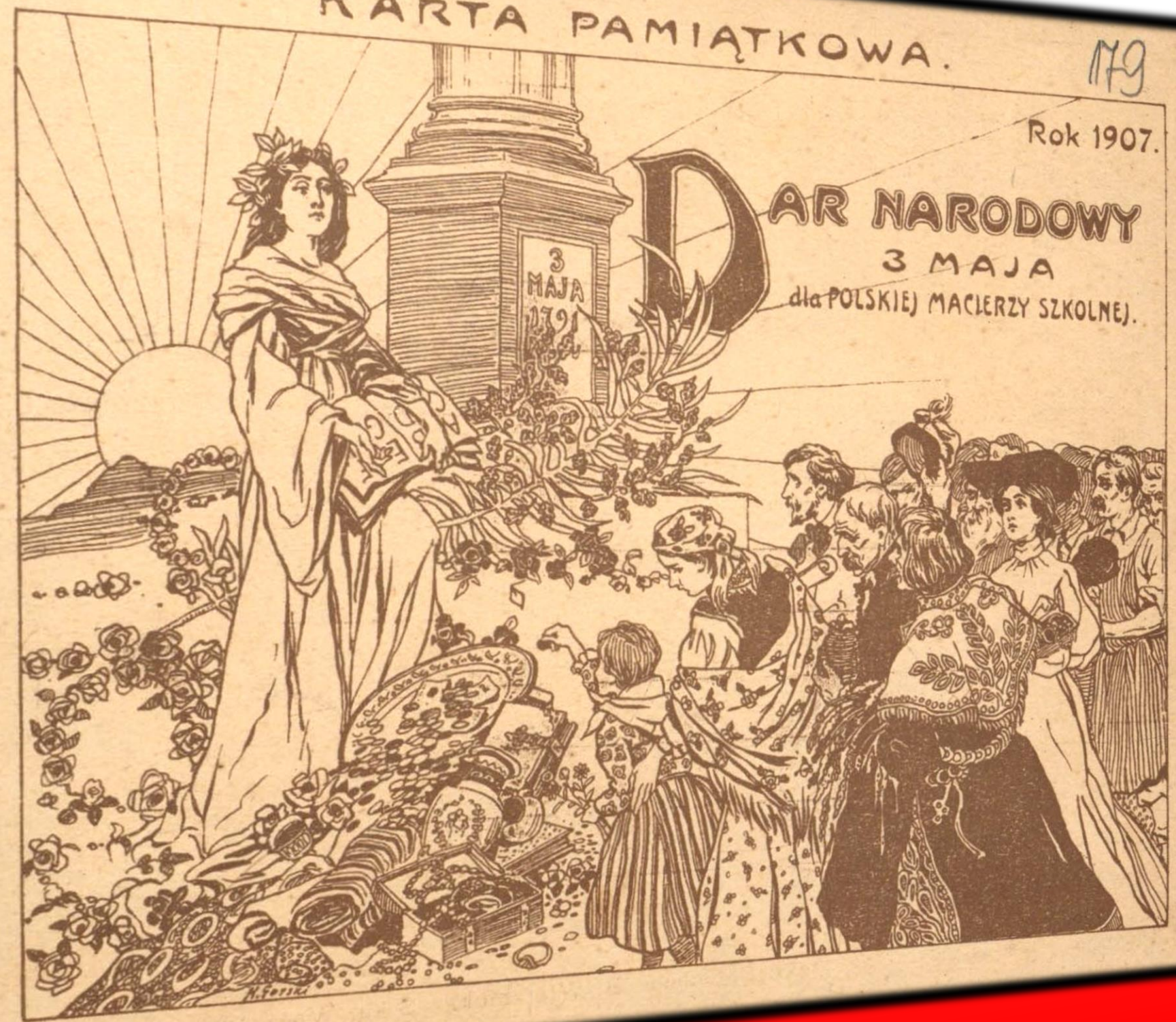

KARTA PAMIĄTKOWA.

179

Rok 1907.

DAR NARODOWY
3 MAJA
dla POLSKIEJ MACIERZY SZKOLNEJ.

Karta pamiątkowa „Daru Narodowego 3 Maja”
dla Polskiej Macierzy Szkolnej, 1907 r.

Zbiór Romana Rytyla,
sygn. 2, s. 179-180.

180

Warszawa, w Kwietniu 1907 roku.

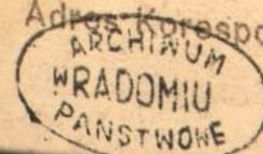
W. P.

Z polecenia Zarządu Głównego Polskiej Macierzy
szkolnej zwracamy się do W. P. z prośbą o przyczynienie
się do „Daru Narodowego 3 Maja” w myśl załączonej
odezwy Henryka Sienkiewicza. Wrazie gdybyśmy przed
8 Maja nie otrzymali od W. P. odpowiedzi na obocznym
kuponie, zgłosimy się przez delegata lub inkassenta po
odbiór kuponu oraz ofiarowanej kwoty.

Z poważaniem
Komitet Daru Narodowego
3 Maja
dla Polskiej Macierzy Szkolnej

Adres Korespondenta Komitetu: _____

Zakł. Fotochem. B. Wierzbicki i Ska, Warszawa.

Rel. R. '16
II-14

RODACY!

Święcimy dzisiaj rocznicę Konstytucji Trzeciego Maja — wielki dzień ctryżwienia Narodu, rezultat długich prac stronnictwa patryjotycznego.

W czas przełomowy święcimy dzień Konstytucji — ostatni pogodny dzień w życiu politycznym Rzeczypospolitej polskiej. Bowiem wojna rozgorzała w starym świecie i runęły słupy graniczne. Bowiem stoimy u kresu długiego szlaku niewoli i w męce ducha szukamy młotów, by rozbić ogniwa kajdan.

Huk armat, oddawna rozlegający się na naszych ziemiach, sprawia, iż oblatuje z serc gryzące wapno rusofilstwa i ogół gnuśny a śpiący za czynem się jakimś ogląda.

Wzywamy Was, Polacy, byście uczcili dzień rocznicy majowej, poświęcając go myśli narodowej. Ideją przewodnią twórców Konstytucji—zasada Niepodległości—prowadzeni, w tajemne jutro idący, zastanówcie się nad wymaganiami naszego wojennego dnia.

My wiemy już oddawna, gdzie iść i co czynić. Niejednokrotnie wołaliśmy do Was, Rodacy, byście szli z nami, wołaliśmy wówczas, gdy wielu z Was Moskalowi do stóp padając, nazywało nas szaleńcami. Wszyscy wrogowie chcą, byśmy byli słabi. Więc najlepiej byłoby, milcząc, w siłę wzrastać. Ale mówić trzeba, skoro są jeszcze wśród nas ludzie, którzy chcą spekulować na bezsilność i na beczyn. Więc dzisiaj, w święto Narodowe Polaków, wołamy do Was raz jeszcze; oby raz ostatni!

Stwierdzamy, że szaleństwo nasze jest bardziej mądrym i przewidującym, niżli Wasza umarła wiara w carskie dobrodziejstwo; że hasło Niepodległości — tak niedawno jeszcze fałszywie i obco brzmiące w miastach i wsiach Królestwa Polskiego — dzisiaj zmusza Was do myślenia, nie daje Wam spokoju i uczy nie lękać się czynu.

Zbrojny czyn Legionów, tak niedawno zbrodnią, samobójstwem lub pobrzękiwaniem szabelką zwany, dzisiaj uznany zostaje za trud, powołujący z grobu Ojczyznę do nowego życia. Każdy uświadomiony Polak już wie, że owa garść legionistów zmusiła nas do wsłuchania się w szum tego samego sztandaru niezależności państwowej, któremu kazano niegdyś być dywanem w przedśionku ambasadora rosyjskiego, a potem w sali Wielkiego Sejmu — podniesiono z błota i pyłu, by szumiął Narodowi o sprawiedliwości i męstwie.

Bracia! Rozważcie te myśli, które przyszły do Was ożywcym wiatrem z rowów strzeleckich niesione!

Nie lękajcie się tych myśli, byście mogli spokojnie obrać drogę ku ziszczeniu prawdziwych marzeń przodków wiodącą. Zacieśniała się przed laty obręcz straszna planów zaborczych Katarzyny Drugiej, a jednak nie lękano się w Polsce śmiałego czynu; dzisiaj rozluźnia się ta obręcz. Więc do pracy niepodległościowej! Do broni!

Płynie polami strumień krwi tych żołnierzy polskich, którzy w ogniu walk mówią nam i światu o sprawie polskiej.

Niechże ta krew ofiarna bojowników stanie się posiewem Wolności, niech sprawi, by sejm dnia jutrzejszego wielkim mógł być, nie zaś niemym.

Byśmy mogli bez wstydu mówić o Wielkiej Konstytucji, by nie obezwładnił nas piekielny wąż Targowicy.

NIECH ŻYJE NIEPODLEGŁA POLSKA LUDOWA!

NIECH ŻYJE WOJSKO POLSKIE!

Komitet Okręgowy Zjednoczonych
Stronnictw Niepodległościowych w Łodzi.

Pismo ulotne wydane z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja przez Komitet Okręgowy Zjednoczonych Stronnictw Niepodległościowych w Łodzi, 1915 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1749.

RODACY!

Sto dwudziestą czwartą rocznicę wielkopomnej chwili w dziejach narodu polskiego, najszlachetniejszego porywu ducha narodowego obchodzi dziś naród nasz wśród jęku pobitej braci własnej, na spustoszonych łańcach ziemicy naszej, wśród zgłiszcz i dymów palących się sadyb, wobec zmartwiałej od głodu i nędzy żrenicy ludu naszego.

Konstytucja 3-go maja wezwała naród cały do czynu, do odrodzenia, zachowania ducha narodowego i jako testament wielkich mężów w narodzie przekazaną nam została w spuściźnie. Duch jej jeszcze dotąd w każdym polskim sercu najczystszy ogień miłości ojczyzny wzniecić potrafi, nakłania, by chętną dłoń przyłożyć do ojczyzno-ego pługa, by orać skiby naszej świętej ziemi i siać w nią czyste ziarna pod przyszły plon dla swoich, uczy, jak postępować. Uniwersał, zwiastujący zaprzysiężenie konstytucji przez Stany Skonfederowane wołał do narodu: „Przezacni Obywatele chciejcie pamiętać na to, iż sama tylko jedność ocalić nas potrafi od niesprawiedliwej obcej chciwości, do niej przywiązane całe Wasze szczęście, do niej siła i potęga narodu.“ Gdzie dzisiaj ta przekazana nam uniwersałem 3-go maja jedność nasza? Gdzie siła i potęga nasza?

Tragiczne myśli rodzą się w każdym Polaku na widok obecnego rozdarcia wewnętrznego Polski, zdeptanej huraganem wojny, skąpanej we krwi bratniej.

Zbielałe prochy Małachowskich, Kołłątajów głosem pokoleń całych nawołują nas do jedności, a my w rozterce, klóćący się o orjentację, idzimy za zwodniczymi hasłami, nie bacząc częstokroć, że wiedziemy naród cały ku zgubie i niedoli, rwiemy się do czynu, bohaterstwa, nie pomnąc o męskiej rozwadze, samobójstwo nieraz nazywając ? nieuzasadnionem dążeniem do życia i wolności.

RODACY! Dość marzycielstwa, dość zgubnego tkliwego patryotyzmu. Siły i męstwa potrzebujemy i nie tylko na polach bitew, ale i w pracy nad odrodzeniem ducha narodowego, nad wskrzeszeniem w nim mocy, nad wyrobieniem w nas jedności, samodzielności myśli, uniezależnienia się od jednostronnych sympatji.

Wszystko woła do pracy! Zniszczone łąny, wsie i miasta nasze, głodne i nagie dzieci polskie, a przede wszystkim duch narodu skarłały w niewoli, zaprzepaszczały najistotniejsze cechy niezależnej myśli polskiej.

„Nie gotujmy sami z nas łupu tym, którzy się go aż nazbyt okazali chciwymi. Odrzućcie od ufności waszej namowy i uludzenia tych, którzy się stali narzędziem obcej przemocy,“ głosi uniwersał majowy.

Ratujmy więc ostatki spuścizny naszej narodowej, organizujmy się, jednoczmy, aby stać się niezłamanymi nieugięte silnymi. Zbudźcie się jedni z letargu wygodnego, bo Polska nie przyjdzie sama, ale trzeba ją pracą serdeczną zdobywać, porzućcie marzycielstwo drudzy i oszczędzajcie ostatnią stawkę, jaką jest z konieczności: życie i !!! krew przelana.

Polska musi żyć! Poświęcenie zachowajmy na usługi ojczyzny naszej!

ZJEDNOCZENIE NARODOWE.

Odezwa do rodaków wydana przez Zjednoczenie Narodowe w 124 rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1915 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1752

MŁODZIEŻY POLSKA!

Przeżywana obecnie chwila dziejowa—tak wielka i tak niezawodnie doniosła w skutkach swych dla Sprawy Polskiej — zastała społeczeństwo nasze zgoła nieprzygotowanym. A stało się to dzięki judaszowskiej, arcymądrej polityce państw zaborczych, które—na uprzednio już urobiony grunt—rzuciły w chwili stanowczej pod adresem naszym wielkie obietnice, ukochane przez nas hasła... i potrafiły rozbić jedność społeczeństwa, podzielić naród, jeśli nie na wrogie, to na przeciwstawiające się sobie obozy.

Z ust Wielkiego Księcia, potomka Katarzyny, pieczętującej rzezią Pragi rozbiory Polski, padła wielka zapowiedź:—„Niechaj się zatrą granice, rozcinające na części naród Polski!“—Wczorajsi wywłaszczyciele z Poznańskiego i niedawni inicjatorzy rzezi galicyjskiej wołają do nas:—„Wolność Wam niesiemy i niepodległość!“

Wielkie hasła—wielkie słowa! — Pod wpływem ich rozpręża się żywiołowo Dusza Narodu! Z tchem zapartym słuchamy obietnic, zapominamy od kogo pochodzą,—nie wnikamy w jakim celu wypowiedziane zostały!... I rządy zaborcze dopięły swego—rozbiły jedność Narodu Polskiego.

Posypały się deklaracje, potworzyły rządy dzielnicowe, chcące narzucić—może i w dobrej po części wierze—wolę swą całemu narodowi, podporządkowujące najistotniejsze potrzeby narodowe Polskie interesom państw wojujących; powstały wreszcie—największy ból nasz—Legjony Polskie, przelewające ofiarną, szlachetną krew swą—who wie, czy nie dla zdobycia jedynie nowych terenów polskich pod przyszłe wywłaszczenia!

Były orientacje różne... Wydajmy nareszcie z głębi serc naszych jedną w nadziejach, a w zwartości swej duchowej potężną—Orientację Polską! — O to do Was, Polacy, dziś wołamy: Każdy jest swego szczęścia kowalem!—Tak samo i Naród Polski stać się swego szczęścia kowalem powinien i musi.

Nie nawołujemy więc do gnuśności, do wygodnego rąk założenia, nie! Czyn polski będzie i nie ułękniemy go się, gdy nadejdzie czas ku temu. Lecz by zaważył on na szali dziejowej, pamiętajmy, czyn taki,—jednomyślny, mężki i roztropny—musi być wywołany nie sympatją i lojalnością państwową dla kogokolwiek, ale koniecznością i najwyższym dobrem Ojczyzny naszej! Dla niej krew i życie nasze zachowajmy.

Do ciebie, młodzieży polska, zwracamy się! — Twoje szlachetne przywiązanie do naszych wielkich haseł, twoja wrażliwość i ukochanie idei Polskiej—dziś są wyzyskiwane... Otrząsnąć się z tego trzeba! Nie wolno nam w niczyją służbę wstępować i sił swych, do których naród ma jedynie prawo, nieopatrzenie marnować.—Precz z marzeniami o sympatiach Rosji i Austrii!—Moc nasza z nas samych tylko wyjść może i powinna.

Musimy stać się potęgą jednolitą, zwartą i niezachwianą, która nie byłaby zależną od tych, czy owych jednostronnych sympatii. Stać się musimy potęgą, kierowaną jednym—ogólnopolskim tajnym, a przez to niezależnym Rządem Narodowym, który nie chwilowe efektowne korzyści i drobne ustępstwa, lecz zdobycie najwyższego dobra—Niepodległości Polski, w bliższej lub dalszej przyszłości, na uwadze mieć będzie.

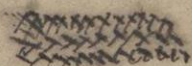
Polacy! Dziś dzień 3-go maja, dzień święta Narodowego, dzień odrodzenia moralnego z przed 100 lat zgórą. Niech dzień ten i obecnie będzie dniem wyzwolenia się z pod wpływów i orientacji obcych,—niech zbudzi się i żyć zacznie—Orientacja Polska!

Łączmy się—starzy i młodzi—w jednolitą, wielką Gromadę Polską!—Organizujmy się i czuwajmy!

A gdy nadejdzie Chwila, gdy z podziemi wystrzeli na jaw jasny płomień i rozświecili mrok, panujący dokoła,—niech Hasło, gdy padnie, znajdzie liczne i wierne rzesze, gotowe do ustawicznej walki o coraz większą niezawisłość polityczną i ekonomiczną Narodu,—rzesze, które jedna wiara — wiara w siły Polskie — ożywia, którym jedna Idea—Idea Niepodległości—przyświeca!

Zjednoczenie Narodowe.

3 maj, 1915 r.

Odezwa do młodzieży polskiej wydana przez Zjednoczenie Narodowe z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1915 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1751.

1748
Znaczek kwestarski na rzecz polskich szkół
rozpowszechniany w rocznicę uchwalenia Konstytucji 3
Maja, 1916 r.

Zbiór Romana Rytla,
sygn. 2, s. 175.

Na szkoły polskie.

3 MAJA
1916 r. — Radom.

Na zasadzie uchwały sejmu 1836 r. baronami polskimi, biała i czerwona, a wix baron białe pastinac by i n gory, czerwona u dołu
Kraj W. 1916, N: 122, str. 9, sp. 2.

LIT. „J. K. TRZEBIŃSKI” — RADOM.

Cena gr. 10.

POLACY!

Wśród wielkiej pożogi wojennej, w zmienionych wskutek działań orężnych warunkach, obchodzi Naród Polski pamiętną **Konstytucję 3 Maja 1791 r.** Żywo staje nam przed oczyma wolna **Rzeczpospolita**, która na Sejmie Czteroletnim przez usta pierwszych w Polsce Obywateli historycznym aktem wspaniałej i mądrej Konstytucji gotowała narodowi wielką przyszłość. Związały się wysiłki, skupiła wola polska przy sztandarze **Rząd, Skarb i Wojsko**. Podniesione hasła sfederowały cały naród: **Król, Sejm, Wszystkie Stany** stanowiły jeden świadomy swych celów i dążeń obóz.

Konstytucja 3 Maja — dowód niespożytej siły polskiego ducha — stanowi tę jasną kartę historii narodowej, która pośród najstraszniejszych prześladowań i gwałtów wiekowego ucisku krzepiła serca i szerzyła wiarę w ostateczny tryumf sprawy Wyzwolenia. Przez uobywatelenie ludu stworzyła **Konstytucja 3 Maja** jeden niepodzielny — mimo stany i klasy społeczne — naród.

Dzisiaj — czasu wojny — na przełomie dziejów wskazania posłów Wielkiego Sejmu stanowią jasne drogowskazy dla polskich czynów i działań.

Czas gromadzić zapasy narodowych sił na święta żniw!
Wzywamy ogół Obywateli naszego miasta do wzięcia udziału dnia 3 Maja w uroczystym nabożeństwie, które odprawione zostanie w kościele Katedralnym!

Wzywamy do udekorowania domów flagami narodowymi, przystrojenia okien pamiątkowymi nalepkami!

Wzywamy do hojnych składek na cele oświaty narodowej, na dar narodowy!

Czcijmy w skupieniu ducha dzień narodowego święta, wstrzymując się od zajęć codziennych.

Komitec ku uczczeniu
rocznicy Konstytucji 3 Maja.
Kielce dn. 3 Maja 1916.

Odezwa wzywająca do uroczystego obchodu rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja wydana przez Komitet ku uczczeniu rocznicy Konstytucji 3 Maja, 1916 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1745.

Robotnicy!

Zbliża się 125-ta rocznica 3 maja, dzień wielkiego święta narodowego. Jak Polska długa i szeroka, wszędzie, gdzie serce polskie bije, manifestuje dnia tego naród nasz swe prawo do wolnego życia — do własnego państwa. I nasza proletariacka Łódź święcić będzie rocznicę wiekopomnej konstytucji uroczystym obchodem i **dowiedzie 3 maja, że jest miastem polskiem, wysoko i śmiało dzierżącem sztandar wyzwolenia narodowego!**

W czasach najsroższego ucisku, w latach największych prześladowań moskiewskich my, robotnicy i młodzież polska, byliśmy jedynymi w Łodzi, którzy w dniu 3 maja polskość swoją i uczucia patriotyczne manifestowali. My jedni mieliśmy odwagę jawnie występować dnia tego, i brać na siebie wszelkie skutki demonstracji majowej: knuty, więzienia i zsyłki...

I dziś, kiedy świta narodowi nadzieja lepszej doli, kiedy wrogowie nasi liczyć się poczynają z polskim czynem zbrojnym, kiedy nawet wiecznie teńzliwa i wiecznie bojaźliwa kołtunerja naszego miasta zdecydowała się publicznie czcić pamięć wielkiej konstytucji, staną w szeregach manifestujących wielotysięczne zastępy robotników polskich pod swoim, serdeczną krwią robotniczą 3 maja 1905 roku przez żołdaków moskiewskich zbroczonym, sztandarem narodowym. I dziś, w roku strasznej wojny, roku głodu i nędzy niewysłowionej proletariatu polskiego, staniemy do apelu narodowego z powagą godną chwili dziejowej, ławą zwartą, masą solidarną i potężną!

3 maja — to święto Polski niezależnej, Polski przeciwstawiającej się najazdowi, Polski buntującej się przeciwko haniebnym pętom niewoli, narzuconym brutalną przemocą wrażej potęgi! I jak w roku 1791, w roku uchwalenia sławnej ustawy majowej, znaleźli się w narodzie magnaci zdrajcy, którzy za moskiewskie judaszo-we srebrniki dzieło patriotów polskich niweczyć poczęli, tak i dziś, czasu okropnej światowej zawieruchy, wstrętne widmo nowej Targowicy usiłuje — acz bezskutecznie — rzucać kamienie pod nogi w krwawym trudzie bojującemu żołnierzowi polskiemu... Dzień 3 maja 1791 r. był dniem potępienia i przekreślenia przez naród polski niewolniczej wobec Moskwy uległości!

3 maja — to święto demokracji polskiej, to początek złamania wyłączności szlacheckiej, to dzień zwracający mieszczanom zagrabione im prawa, ludowi zapowiedź uobywatelnienia i wolności niosący.

3 maja stworzył Kilińskich i Bartoszków Głowackich, Racławickie i Warszawskie kwietniowe 1794 roku dał narodowi zwycięstwo, Polsce miliony obywateli — od warsztatu i pług — przysporzył, stając się kolebką nowej Polski, Polski Ludowej, Polski Demokratycznej.

Robotnicy! W dniu 3 maja wykażmy moc naszej solidarności i liczebności, pokażmy, że polska klasa robotnicza wielką w narodzie stanowi siłę, że robotnik polski wiernym jest Polski synem, że walcząc o Wolność Ojczyzny, walczy o sprawiedliwe i słuszne w Ojczyźnie dla ludu polskiego prawa!

Niech żyje pamięć konstytucji 3 maja!

Niech żyje Wojsko Polskie!

Niech żyje Niepodległa Polska Ludowa!

Zarząd Okręgu Łódzkiego
Narodowego Związku Robotniczego.

Łódź, dn. 3 maja 1916 r.

Ulotka wydana przez Zarząd Okręgu Łódzkiego Narodowego Związku Robotniczego z okazji 125 rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, wzywająca robotników do uroczystych obchodów i dalszej walki o wolną Polskę, 1916 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 2657.

**„Cegiełka” upamiętniająca 125 rocznicę
uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1916 r.**

Zbiór Romana Rytla, sygn. 2, s. 33.

RODACY!

Święcimy dzień wielki, dzień Polski całej, dzień 3-go Maja!

W dniu tym, lat temu 125, przepotężny okrzyk „wiwat Król, wiwat Naród, wiwat wszystkie Stany!“, stłumił słabe pomruki niezadowolenia przyszłych targowiczán i naprawdę zjednoczył naród cały w dążeniu do odrodzenia i wyzwolenia umiłowanej Ojczyzny z pod obcej przemożnej, natarczywej a szkodliwej opieki.

Od tego pełnego chwały momentu dziejowego dzień 3-go Maja stał się prawdziwym Świętem narodowym. Milkną dnia tego wszelkie swary! Stał się on ogólną manifestacją naszego prawa do życia, symbolem zjednoczonego i powszechnego dążenia narodu całego do odzyskania niepodległego bytu, zadokumentowaniem wreszcie, że cel, choć różne są może drogi, mamy w istocie jeden..... jeden tylko, jedyny!.....

Tymbardziej takim stać się winien dzień ten obecnie, w chwili, gdy sprawa polska w zawikłanym splocie przeżywanych przez nas wypadków coraz więcej w zagadnieniach międzynarodowych wysuwa się na plan pierwszy i domaga stanowczego rozwiązania.

Niezapomnianą rocznicę najwznioślejszego czynu upadającego Państwa Polskiego, czynu tak wymownie świadczącego o nikczemności zbrodni spełnionej nad żywym i odradzającym się organizmem Ojczyzny naszej, święciliśmy zawsze w miarę sił i możliwości godnie i uroczyście.

Tym uroczyściej święto to wypaść powinno dzisiaj, gdy oczy świata całego, a nadewszystko oczy gospodarujących na ziemi naszej wrogów zwrócone są na nas.

Godnie, z należytą powagą dzień ten spędzić winniśmy! Stołeczna Warszawa przykład i nakaz nam daje, kraj cały żywym echem jej wtóruje. To też i Łódź—nie słusznie często za niepolską uznawana—ta polska Łódź w dniu tym do apelu stanie. Tysięczne tłumy zapełnią świątynie i wyruszą na ulice w uroczystym pochodzie pod znakiem Orła Białego! Wszelka praca wstrzymana będzie, zagrzmi potężna pieśń wyzwolenia!

Nie będzie na ziemi, naszej skąpanej we krwi, zniszczonej nawałnicą wojenną, jednego zakątka, gdzieby myśli wiernych synów Ojczyzny nie pobiegły w przeszłość i przyszłość narodu, gdzieby serca nie zabiły żywo na wspomnienie wielkich twórców Konstytucji Majowej i czynów twórczych, których domagają się od nas chwila obecna i przyszłość! Pełna chwały przeszłość dnia tego niech mówi nam o promiennej przyszłości, którą dla narodu zdobyć musimy!

O cześć ci, jasny Dniu majowy! Póki polskie serce w piersiach bije, póki starzec konając, polskim językiem Boga o miłosierdzie prosi, póki dziecię na rękę matki pierwsze wyrazy w polskiej szczeniowej mowie, póty żyć będzie w naszej duszy i myśli naszej ten złoty, słoneczny Majowy Dzień!

ZJEDNOCZENIE NARODOWE.

Łódź, 3 Maja 1916 roku.

Odezwa wzywająca do uroczystego obchodu 125 rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja wydana przez Zjednoczenie Narodowe, 1916 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1744.

POLACY!

Wiek z górą mija, jak naród polski na Sejmie Czteroletnim kładł podwaliny pod wielką budowę nowoczesnego państwa. Usunięcie bezrządu oligarchicznych magnatów, głęboko w lud sięgające reformy demokratyczne, zabezpieczenie powagi prawa, wzniesienie majestatu narodowego państwa, mającego w ręku „Skarb i Wojsko“, oto hasła wiekopomnej konstytucji 3-go Maja, dające Polsce przed wiekiem jedno z pierwszych miejsc w szeregu państw cywilizowanych Europy Zachodniej.

Potworny rozrost lawiny rosyjskiej zdruzgotał i w skrwawioną ziemię polską wdeptał te odrodzenie przedków naszych zamiary.

Pod naporem sił wrogich runęło państwo nasze.

Lecz honor narodu uratował Kościuszko, a skuta w kajdany ziemia polska nie przestała i w niewoli rodzić pędów wolności, nie wyrzekła się swoich praw do życia.

Aż oto znówu w wojnie światowej słońce majowe zaświeciło nad nieszczęsną ziemią polską, z której wypędzone zostały wojska rosyjskiego tyrana. Znowu w całej Polsce rozlega się głos nadziei, że wojna ta przyniesie Polakom **wolne państwo ojcyste**, że odżyją w wolnym narodzie hasła 3-go Maja, że ojczyzna nasza zajmie znowu należne jej miejsce w rodzinie ludów europejskich.

Wojna z Rosją zniszczyła trzy czwarte Polski, nie oszczędziła narodowi ani jednej kłeski, a zgłuszcza i gruzy zalegają ziemię naszą w Królestwie, w Galicyi i na Litwie. Drogo okupiliśmy nasze prawo do życia. Tem większą stać się musi świadomość, że cały naród winien wyteńczyć swe siły i mocną, niecofnioną wolą dźwigać z popiołów wolną Ojczyznę!

Niepodległe państwo polskie w całym świecie przywróci cześć imieniu polskiemu i wszędzie odmieni ciężką dolę Polaka. Podniosą głowy bracia nasi w zaborze rosyjskim, jeśli nawet dalszy los wojny nie wtłoczy Rosyi w jej naturalne granice, odetchnie swobodniej Wielkie Księstwo Poznańskie, a nie ulega kwestyi, że pomiędzy Królestwem a Galicyą runą żelazne kordony, wzniesione przez carat, i obie dzielnice w ściślejszym znajdą się związku.

P O L A C Y !

125 lat temu Sejm Wielki uchwalił nierozdzielność naszej Ojczyzny, a Konstytucya 3-go Maja w stroskaną duszę narodu wlała uczucie mocy i otuchy. I dziś w rocznicę tej wiekopomnej Uchwały, gdziekolwiek biją szczerze serca polskie, jedno przenika je uczucie i jedno pragnienie je łączy. Śród klęsk i nieszczęść zachować musimy hart ducha i czynu, którego bohaterskim przykładem świecą nasze Legiony. Niechaj w tym dniu na zawsze znikną obawy przed nowym, może okrutniejszym jeszcze podziałem ziem polskich, czy to Królestwa, czy to Galicyi, niechaj i dzisiaj otucha skrwawione serca nasze zjednoczy.

P O L A C Y !

Moskiewska obroża, którą los bitew zdjął z naszego karku, należy już do przeszłości. I oto po wielu latach stara stolica Polski święci uroczyste pamiętny dzień 3-go Maja, niechajże tego święta żaden zgrzyt nie zamąci, niechaj myśl nasza w twórczej woli przeszłości czerpie moc twórczą na przyszłość.

Niech żyje pamięć KONSTYTUCYI MAJOWEJ!

Niech żyje święto NARODOWEGO ZMARTWYCHWSTANIA!

Niech żyje WOLNA NIEPODLEGŁA POLSKA!

Warszawa, 3-go Maja 1916 r.

Centralny Komitet Narodowy.

Pismo ulotne wydane przez Centralny Komitet Narodowy w dniu 125 rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1916 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,

sygn. 1742

POLSKA MACIERZ SZKOLNA
„DAR NARODOWY 3 MAJA”
NA CELE OŚWIATOWE

**„Cegiełka Daru Narodowego 3 Maja”
na cele oświatowe, wydana przez
Polską Macierz Szkolną, 1917 r.**

Zbiór Romana Rytla, sygn. 2, s. 168.

3^{ci} MAJ

Ku uczczeniu 125-ej rocznicy Konstytucji Majowej

na rzecz funduszu zakładowego liceum żeńskiego w Sandomierzu.

„zestrzelmy myśli w jedno ognisko
i w jedno ognisko siły“

TRESC: Od Redakcyi. 3-ci Maj.—M. zeliga. W 125 rocznicę Ustawy Rządowej skonfederowanych stanów. Rzeczypo-
spolitej.—A. Patkowski. Ukrzyżowana.—S. Lemański. Czyn twórczy—Corvinus. Matka Polka.—L. Rawicz. Idzie
maj.—W. K. Pogrzeb Legionisty.—M. Szeliga. Czyśmy dojrżeli.—Witold Kamocki. Rasa słowiańska i germańska
—Paweł Soliga. Potrzeby oświatowe w Sandomierzu.—Witold Kamocki. Liga Kobiet polskich.—B. S. Prawdy i baj-
ki.—W. K. Obchód 3-go Maja w Sandomierzu. W rocznicę. — W. Jelita. W odcinku: Zgasłe szczegóły — Halszka.
Tragizm Polaków.—JSK.

W 125-ą rocznicę Konstytucji 3 Maja, w wielkie narodowe święto
polskiemu zawsze mile sercu, idziemy do Was, Czytelnicy, z pozdro-
wieniem braterskiem i krzepiacem słowem, ufni, że przyjmiecie je
z tem samem, które nas ożywia, uczuciem jako wyraz ogólnych prag-
nień i ukochań, by przez zespolenie duchowe godnie uczcić uroczystość
majową.

Niechaj w Wielkiej Rzeczy umiłowaniu jak w ogniu stopią się
różnice poglądów, niechaj liczne ścieżyny, jakimi myśl nasza podąża,
zejdą się wszystkie na szerokim gościńcu idei jednej, jedynej do wspól-
nego wiodącej celu i niechajże dzień ten, co jest pamiątką wielkiego
aktu jedności i zgody narodowej, stanie się dobą owych cnót odro-
dzenia. Gdy z budzącą się wiosną natura świetną przywdziewa szatę,
przystoi i nam wdziąć szatę przystrojoną brylantami narodowej trady-
cji i szczerem złotem podniosłych umiłowań, do biesiadnego zasiada-
jąc stołu. Gdy huk armat wstrząsa posadami świata i nowe zdaje
się wyławiać formacje, trzebaż i nam się skupiać, naprzeciwko wycho-
dząc przyszłości. Dlatego, gdy pękają okowy, święćmy dziś jawnie to,
co przedtem na dnie kryliśmy duszy; dlatego białoamarantowe sztan-
dary, jako symbole naszych uczuć nad starym Leszka niech powiewa-
ją grodem. Obyż Orzeł Biały, co z wieży ratuszowej po obszernej San-
domierskiej rozgląda się ziemi, nie rumienił się za nią, że synowie jej
obojętni i zimni zebrali plon niewoli.

Oby materialny rezultat uroczystości 3 Maja w naszej ziemi przyczy-
nił się znacznie do rozświetlenia mroków w umysłach i podniesienia serc!

Z tem życzeniem ku chwale wiekopomnego dzieła skromną wią-
zankę uczuć i myśli składamy.

Redakcja.

Strona tytułowa okazjonalnego druku pn. 3 Maj. Ku uczczeniu 125-ej rocznicy Konstytucji Majowej na rzecz funduszu zakładowego liceum żeńskiego w Sandomierzu, 1916 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1747.

Obchód 3-go maja w Sandomierzu

Inicjatywa obchodu wyszła od miejscowego koła Ligi kobiet które złożyło komitet z P.P. Maryi Bielińskiej z Bidzin, Lucyny Grot-Chobrzyńskiej z Sandomierza, Heleny Kamockiej z Mąkoszyna, Maryi Popławskiej z Sandomierza i Bronisławy Strużyńskiej z Głazowa jako członkiń Ligi

Z osób postronnych w skład komitetu zostali zaproszeni P.P. Witold Kamocki z Mąkoszyna, i Jan Łopuszański z Sandomierza.

Komitet dla Słuszných racji zaniechał urządzenia uroczystego pochodu natomiast poczynił usilne starania, żeby nabożeństwa w kościele katedralnym w dniu 3-im Maja jaknajwspanialej wypadło, zaś pozostałą część nakreślonego programu postanowiono ze

względów technicznych przenieść na najbliższą niedzielę. Pragnąc, aby jaknajmniejszy rozdźwięk nie zamącił pogody uroczystości zamierzono urządzić kwestę na cel jednak wszystkim miły na przyszłe liceum żeńskie w Sandomierzu i w tym zamiarze zaproszono liczne grono Pań do asystowania przy 5-u stolikach w ruchliwszych punktach miasta w niedzielę, oraz na placu katedralnym w dniu 3-im Maja jakoteż do sprzedawania odznak narodowych na ulicach miasta.

Czuając po polsku publiczność wezwano do udziału w obchodzie rozlepioną na murach i rozesłaną po okolicznych dworach oraz miasteczkach następującą odezwą:

P O L A C Y !

Obchód 125 rocznicy Konstytucji 3 maja możemy w warunkach obecnych obchodzić uroczystie i otwarcie. Więć wspólnie z braćmi naszymi w Galicyi, którzy i dawniej cześć mogli publicznymi obchodami narodowe święta, złączmy się w dniu tej wielkiej rocznicy.

Uczcijmy ją zgodnie, poważnie a pogodnie, boć wspomnienie to prawdziwie radosne.

Komitet organizacyjny serdecznie wzywa ogół do jaknajliczniejszego wzięcia udziału w nabożeństwie dnia 3-go maja, o godzinie 9-ej rano w miejscowej katedrze, oraz w uroczystościach, które odbędą się w dniu 7 maja, aby ułatwić każdemu uczestniczenie w nich.

Komitet ufa, że obywatele miejscy w dniach 3 i 7 maja przybiorą domy w zieleni, kwiaty, dywany i sztandary narodowe, a okna ozdobią nalepkami

Komitet nie wątpi, że ulice prastarego Sandomierza zaroją się

licznym zjazdem ziemiaństwa.

Więć stawmy się licznie na uroczystość 3 maja.

Kupujmy odznaki narodowe i „Jednodniówkę“ wydaną na dzień 3 maja, 1916 r. W dniach 3 i 7 maja uproszone panie zajmą się rozsprzedają ich na ulicach miasta. W dniu 7 maja o godz. 1-iej wpopuludnie, w miejscowym teatrze, wygłoszony będzie bezpłatny odczyt popularny o Konstytucji 3 Maja.

O godz. 8-iej wieczorem 7-go maja uroczysty wieczór w sali męskiej Szkoły Filologicznej (szczegóły w programach wydrukowanych w „Jednodniówce“).

Dochód z wieczoru i „Jednodniówki“ przeznaczony na projektowaną od wakacyi Szkołę żeńską w Sandomierzu.

Sandomierz, dnia 25 kwietnia 1916 r.

za Komitet Organizacyjny

Lucyna Chobrzyńska

Witold Kamocki.

Dla uświetnienia wieczoru uroczystego Komitet zaprosił Łaskawych Gości i na tem miejscu Im za oliarne uczestnictwo, za podjęte trudy i duchową biesiadę jako też wszystkim, co pracą swą i talentem do uświetnienia obchodu i manifestacyi narodowych uczuć się przyczynili Serdecznie dziękuje „Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci“.

W ROCZNICĘ.

Przed oczy nasze niechaj wyjdzie jawa
Minionych wieków w barwie rozmaite.
Zamarła przeszłość niechaj żywa stawa
Iż ksiąg przeznaczeń wieszczce słowa czyta
A potem dusze cudownie przeniesie,
Gdzie nowych gmachów składają przyciesie
Husarskie skrzydła, delje, piórópusze
Zgiełk, wrzawę, tętent koni
Może przywdziane w togi a w kontusze,
Z księgą, albo mieczem w dłoni
I wraz z tem bujne przodków widzimy życie
W męstwo porwie i w ducha rozkwicie.
A potem długi korowód niewoli...
Obce sztandary po grzechów sabacie,
Wszystko, co hańbi i wszystko, co boli

Nie męska rozpacz po złudzeń utracie,
Dążeń ruiny, popioły, i zgłiszcza
I ten pokuty ogień, co oczyszcza
A potem mórów, gdzie brat mierzy w brata
Krwawe-zbawienia symbole...
Że gdy rozgrywa się tragedia świata,
To świeżo rani się pole
A przez ofiary, Kłeski siepaczy
Nam szlak nadziei się znaczy.
Hej, w górę serca! stopiny w bryłę jedną
Swe doświadczenia okrutne zlej doby,
Chociaż świat gore że za gwiazdy błędną,
To niechaj życie w grasta nad groby,
A hart skrzęsany z doświadczeń stuleci
Ducha pokrzepi i drogę oświeci.

W. Jelita.

Fragment okazjonalnego

druku pn. 3 Maj.

Ku uczczeniu 125-iej

rocznicy Konstytucji

Majowej na rzecz funduszu

zakładowego liceum

żeńskiego w Sandomierzu,

1916 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków

ulotnych do 1939 r.,

sygn. 1747.

PROGRAM.

uroczystego wieczoru muzyczno-wokalnego.

C Z Ę Ś Ć I.

1. a) „Boże Coś Polskę“ } odegra Orkiestra uczniów szkoły
b) „Marsz 3 Maja“ } realnej w Tarnobrzegu.

2. Słowo wstępne | wypowie P. Witold Kamocki.

3. a) „Berceuse Joclin“ — Godarda } wykonają: P.P. Bochniak i Jan
b) „Mazurek“ — Chopina } Krzesimowski.
(fortepian i skrzypce)

4. a) „Dwie zorze“ — Moniuszki } odśpiewa Pani Stefania
b) „Śliczny chłopiec“ — Chopina } Wieniawa-Długoszowska
c) „Miesięczna noc“ — Niewiadomskiego }

5. a) „Idziemy...“ — Konopnickiej } wypowie P. Helenka
(z „Pana Balcera“) } Kamocka
b) „Do moich synów“ — J. Żuławskiego }
(deklamacja)

C Z Ę Ś Ć I I.

1. a) „Piosnka Dudarza“ — Padarewskiego } odśpiewa Pani Stefania
b) „Barkarola“ — Galla } Wieniawa-Długoszowska
c) „Otwórz Janku“ — Niewiadomskiego }

2. „Z księgi XII „Pana Tadeusza“ } wypowie J. Pikulski uczeń Szkoły
(deklamacja) } filologicznej w Sandomierzu.

3. a) „Dzwon klasztorny“ } odegra orkiestra Szkoły realnej
b) „Polonez Kościuszki“ } z Tarnobrzega.

4. a) Ulan i panna }
b) Sanitarjuszka } Żywe obrazy
c) Ze smutną wieścią }
d) Emilia Plater }

5. a) „Do Polski F. Kowalskiej“ } odśpiewa Chór męskiej Szkoły
b) „Jeszcze Polska“ } filologicznej w Sandomierzu.

Początek o godzinie 8-ej wieczorem.

**Fragment okazjonalnego druku pn. 3 Maj.
Ku uczczeniu 125-ej rocznicy Konstytucji
Majowej na rzecz funduszu zakładowego
liceum żeńskiego w Sandomierzu, 1916 r.**

**Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1747.**

**„Cegiełka” upamiętniająca 126 rocznicę
uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1917 r.**

Zbiór Romana Rytla, sygn. 2, s. 32

ROBOTNICY!

Nadchodzi dzień 3 maja! Nadchodzi dzień wielkiego święta narodowego Polski, święta PAŃSTWA POLSKIEGO tryumfu idei demokratycznej!

Dla nas, robotników polskich, dzień ten posiada wyjątkowe znaczenie! 3maj, bowiem, to uroczystość WSZYSTKICH ŻYWIÓŁÓW SZCZERZE NIEPODLEGŁOŚCIOWYCH, to święto, OBOZU DEMOKRATYCZNEGO, to zwycięstwo haseł braterstwa, równości i wolności!

Narodowy Związek Robotniczy, jako jedyna organizacja proletariatu polskiego, która na sztandarze swym wypisała: „Razem z Narodem, ku Niepodległości”, która od początku swojego istnienia ściśle związała ideał wyzwolenia ludu roboczego z niewoli kapitalizmu ze świętym ideałem wyzwolenia Ojczyzny i uzyskania własnego bytu państwowego—zawsze uroczystość święcił dzień 3 maja!

Święcił dzień ten mimo swistu kul rosyjskich i nahażek kozackich, święcił mimo obojętności ogółu, święcił w najcięższych chwilach, w mrokach najstraszniejszej niewoli.

I dzisiaj, kiedy jeden zabórca uciekł za dziesiątą granicę, a drugi, nieproszony, roztacza nad nami swoją opiekę w żelaznych rękawicach oprawcy, śpiewając łabędzią pieśń przyjaźni i życzliwości—i dzisiaj wyjdziemy na miasto i manifestować będziemy radośnie, że oto przed 126 laty, kiedy państwo polskie waliło się w gruzy—znalazła się garść szlachetnych, mądrych patriotów, którzy w zmurszałym gmachu Rzeczypospolitej szlacheckiej tchnęli nowe życie.

W roku bieżącym obchodzimy święto 3 maja w zmienionych warunkach. Naokoło walą się trony, a nikczemni tyrani wśród przekleństw ludu uciekają przed zemstą dziejów.

Zaborcy nasi na wyścigi umizgują się do nas!
Z wojny europejskiej musi wyjść i wyjdzie Niepodległe Państwo Polskie!

3 maja. W dniu święta równości i demokratyzmu, ROBOTNICY POLSCY, jak jeden mąż PRZYSIĘGAJĄ SOBIE nawzajem i NARODOWI, że nie złożą broni, nie ustaną w walce, aż z krwi i pożogi wojny europejskiej powstanie Polska, ale Polska ludowa, Polska wolna, Polska dla wszystkich sprawiedliwa, dla wszystkich dobra Matka, Polska Robotnicza!

Niech żyje święto Państwa Polskiego—święto 3 maja!

Niech żyje Niepodległa Polska Ludowa!

Niech żyje sprawa robotnicza!

3 maj 1917

ZARZĄD OKRĘGU ŁÓDZKIEGO.

Druk ulotny wydany przez Zarząd Okręgu Łódzkiego Narodowego Związku Robotniczego w rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1917 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 2660.

RODACY!

126 rocznica wiekopomnej Konstytucji 3 Maja 1791 roku przypada w roku bieżącym w chwili, gdy sen złoty o niepodległości realnie kształty Odrodzenia przyobleka.

Sławna pamięć, cenne wskazówki twórców Konstytucji Majowej towarzyszyć nam winny w momencie państwowo-twórczej pracy odbudowy Ojczyzny!

Jak ongiś, przed laty, w zbrataniu wszystkich stanów czerpano moc i siłę dla narodowego odrodzenia, tak i dzisiaj w zgodnej i solidarnej pracy wszystkich obywateli kraju bez względu na stan, wyznanie i przynależność partyjną zaczerpmy siłę i energję w pracy dla Polski!

W momencie ważenia się losów wojny światowej i sprawa polska godnie zajmuje miejsce.

Dla sprawy naszej poparcia, dla ujawnienia uczuć miłości Kraju i obowiązku względem Ojczyzny—przystąpmy ku uczczeniu 126 rocznicy Konstytucji 3 Maja.

W dniu 6 Maja bieżącego roku zarówno w uroczystym nabożeństwie jak i w pochodzie narodowym nie może nikogo zbraknąć.

W biurach, warsztatach i sklepach niech zamrze praca.

Miasto świąteczną niechaj przywdzieje szatę, zdobiąc okna, balkony i domy narodowymi chorągwiami.

W wzniosłym zbrataniu wszystkich stanów, w uroczystym nastroju świątecznym uczuć i myśli dajmy wyraz naszej gotowości pracy dla Polski!

Jak przed laty przy biciu dzwonów kościelnych i tysięcznych okrzykach radości, tak dzisiaj w uroczystym ogólnym święcie narodowym dajmy wyraz naszym uczuciom hołdu dla twórców Konstytucji Majowej!

Niech żyje Konstytucja 3-go Maja!

Niech żyje Polska Niepodległa!

Niech żyje silna armja Polska!

Konecki Komitet Obchodowy

Miasto Końskie
w Maju 1917 roku.

126 rocznicy Konstytucji 3-go Maja.

Ze zbiorów Henryka Zawadzkiego

Odezwa Koneckiego Komitetu Obchodowego 126 rocznicy Konstytucji 3 Maja wzywająca do liczego wzięcia udziału w inicjatywach rocznicowych, 1917 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1548.

Włoch. Org.

Okólnik P.P.S.

Warszawa, 18 kwietnia 1917.

Do
Zarządów Powiatowych
i Okręgowego Stronnictwa Ludowego.

Zienka Kiełcka

1. Sprawy finansowe P.P.S.

Dnia 4 kwietnia Zarząd Główny P.P.S. wysłał specjalne pismo do Zarządów Powiatowych w sprawie finansowej P.P.S.
Wydział finansowy P.P.S. zrobił dokładne wyliczenie wydatków Zarządu Głównego i przyznał do przekonania, że bez należytego poparcia prowincjonalnej nie będzie można rozszerzać organizacji naszej, a nawet utrzymać stronnictwa w dotychczasowym stanie. Potrzebna nam pilniejszy rozwój na poszczególnych polach odpowiednio do stanu organizacji w danej okolicy.

Musimy zwrócić uwagę, że nasza młoda stronnictwo już odgrywa poważną rolę w walce o niezależność ojczyzny i że samo zrywanie korzeni braciom-robotnikom tylko wtedy, gdy organizacja nasza od własnych funduszy będzie zależna.

Musimy utrzymać niezależność pisma "Wzrost nie" organu P.P.S. Już dzisiaj ta niezależność jest nam niezłomną i dlatego pismo nasze posili się rozszerza.

Musimy sprzedać niezależny polski ludowy, wysłać dla ludu prawa i postulat całego społeczeństwa.

Musimy rozszerzyć naszą organizację w tych miejscowościach, gdzie nasze słowo jeszcze nie dotarło, gdzie nasze idee nie są znane, musimy dotrzeć do najbardziej opóźnionych i do najbardziej odległych braci-robotników.

Dla wszystkich tych prac Zarząd Główny potrzebuje pieniędzy.

Pracownicy od inteligencji i inteligencji tych mi. Zorganizujmy, zróbcie, zebrać taka by. by niecodziennie odcinać od siebie.

Wzrost nie. Budżet roczny Zarządu Głównego P.P.S. wynosi 13000 zł. (tętych) *R. S. L. Kiełcka*

Należy zwrócić uwagę, by wydatki na nasze wydatki były wopomina na budżet i należy do niego przelać na imię J. Mocznińskiego, do redakcji "Wzrost nie" /Mortensja 7./

Jeżeli pieniądze tych nie można zebrać drugą drogą, to należy zorganizować przedstawienia, loterie itp. dochodzące przedsięwzięcia.

2.2. Rocznica Konstytucji 3 Maja.

Wobec zbliżającej się 126-ty rocznicy Konstytucji 3 Maja, należy zapoczątkować starania, by uroczystości te były prawdziwym świętem narodem. Członkowie P.P.S. winni być inicjatywą braciom-robotnikom. Należy przegadać po gminach odczyty, przedstawienia pochodzą z sztandarów i t.d.

3. Legitymacja członkowska.

Celem jest wypracowanie wyrocznika członków P.P.S. wydanie organizacyjny z P.P.S. wydanie legitymacji członkowskiej /Kartka legitymacyjna w załączeniu./ Należy zapoczątkować wszystkich członków w takim legitymacji i prowadzić książkę wsiu według numeracji. Jedną kartkę kosztuje 1 k. Prosimy o przysyłanie samowienia na legitymacji i t.d. o.

Sprawa Zjednoczenia Ludowego.

Warunki cenzuralne nie pozwalają wyraźnie opisywać działalności Zj. Ludowego. Ostatnich czasach Zjednoczenie nasze o się postawiło biurami wercunowami wojsk polskich. Jest to rzecz niedopuszczalna, by wojsko szejno było się polityczno-pentym, pracy i Zarząd Powiatowy powinien zawiadomić marsz o takich wypadkach Zarząd Główny, by ten mógł wystosować specjalną skargę do komisji wojskowej Rady Stanu. Jeżeli w danej okolicy rozwinie się działalność Zjednoczenie Ludowego, prosimy o natychmiastowe zawiadomienie o ten Zarządu Głównego.

Revolucja rosyjska w lud.

Prosimy o zawiadomienie Zarządu Głównego, jak w danej okolicy przyjęła została wiadomość o rewolucji rosyjskiej.

*P.S.L. Organizacja P.S.L. w Kiełckach wstąpił powstania
Lecur za pomoc polne powstania Ziemie Kiełckich
i wstąpił do powstania do Zam. Powiatowego
Zielonki*

**Okólnik Polskiego Stronnictwa Ludowego
poruszający m.in. kwestię obchodów rocznicy
uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1917 r.**

**Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 2638.**

KORPUS OFICERSKI 6 P. P. WOJSK POLSKICH

MA ZASZCZYT PROSIĆ

J.W. P. *Stan Zar. Ligi Kobiet Pol. W.*

NA

O B C H Ó D

ROZNICY KONSTYTUCYI 3 MAJA

KTÓRY ODBĘDZIE SIĘ W DNIU 3. V. 917 W KOSZARACH

6 P. P. W DĘBLINIE.

OBÓZ WOJSKOWY W KWIETNIU 1917.

ZA KORPUS OFICERSKI:

Zaproszenie

ŁASKAWĄ ODPOWIEDŹ UPRAŠZA SIĘ.

**Zaproszenie na obchód rocznicy
uchwalenia Konstytucji 3 Maja
organizowany w koszarach 6 P. P.
Wojsk Polskich w Dęblinie, 1917 r.**

**Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1777.**

„Cegiełka” na rzecz Polskiej Macierzy Szkolnej rozprowadzana w rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1917 r.

**Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1489.**

POLACY!

Mimo wszelkie wylaniające się z biegiem życia prądy, wskazania i programy polityczne, naczelnym a niewzruszonym w swej mocy było, jest i na długo jeszcze pozostanie dla nas hasło oświaty ludu.

Walka z ciemnotą!

Wszyscy w niej sobie bliscy, wszyscy w niej jedni jesteśmy. W tym przeświadczeniu Polska Macierz Szkolna czerpie swą siłę, energję i śmiałość działania dalszego. Potrzeby jej działalności nie umniejsza ani walka o nowe cele i zadania polityczne, ani powstanie nawet własnego rządu i własnych władz oświatowych. Owszem, dopiero współlistnienie tych ostatnich i ich życzliwe poparcie mogą należycie ułatwić pełnię skutecznego działania Macierzy, umożliwiając jej dotarcie tam nawet, dokąd dotychczas przystęp miała zamknięty.

Mimo przeto warunki, zaiste, ponad siły ludzkie ciężkie, mimo niezaspokożenia tylu innych elementarnych potrzeb ludności, — Polska Macierz Szkolna nie cofa się i w tym roku przed urządzeniem kwesty majowej, tym razem wyłącznie na walkę z analfabetyzmem dorosłych podjętej.

Mieszkańcy Łodzi! Na cel tak święty niechaj żadnemu z was grosza ofiarnego nie zbraknie!

Oto Trzeci Maj! Pamiątka ostatniej własnej, polskiej konstytucji, tej dumy naszej, chluby i moralnej siły świadectwa. Nie masz dla Polaka bardziej świetlanego dnia w roku! Co więcej, gdy przez długie lat szeregi dzień ten mogliśmy czcić tylko w ukryciu, w roku bieżącym dzień trzeci maja przez nowoutworzony rząd polski do godności święta narodowego podniesiony został.

Polaku! Cokolwiek o rozgrywających się wypadkach - byś sądził, Bogu się dzięki od ciebie należą, iż za dni Twoich odmiana taka nastąpiła. Dajżeż wyraz widomy radości swego serca, złóż dowód rzetelny, iż cenić łaskę losów potrafisz, — stwierdź czynem, choćby najskromniejszym, iż nieobojętnym jesteś na ojczyzny koleje.

Walka z analfabetyzmem!

Narazie hasła piękniejszego podsunąć Ci nie możemy. Niech Twa ofiara pieniędzy na znaczy twój w sprawie narodowej udział, Twój dla niej na dziś wysiłek.

Jak z grudek ziemi, sypanej rękoma rodaków, kopce bohaterom narodowym rosły, tak ze składanych dziś na oświatę Twych groszy przyszłość Polski budować się będzie.

Bogaczu czy biedaku, inteligencie czy światła łaknący robotniku! Nie ściągaj, bracie, swej ręki i złóż choćby najskromniejszą w miarę sił ofiarę!

Witaj życzliwie podsunętą Ci puszkę kwestarza; nabywaj skromną nalepkę; na znak, iż Polski obywatelem jesteś, okna nią swoje ozdabiaj; przystroj i piersi swe dnia dzisiejszego znaczkami; daj przykład swą ofiarnością, by w innych ofiarność też budzić!

Na wspólną a wielką sprawę grosz swój dzisiaj dorzucasz. Jak przed 127 laty czoło narodu dla sprawy ogólnej z praw swych i przywilejów składało ofiarę, — tak i Ty dzisiaj umiej się cząstki swego dobra wyrzekać na walkę z ciemnotą, na lepszej przyszłości budowanie.

Dla dobrej sprawy roznieć w swej duszy zapał!

Ofiarnym czynem wszyscy wołajmy dziś zgodnie:

Niech żyje trzeci Maj! Dzień Kwesty Majowej niech żyje!

3 maja 1918 r.

Zarząd Okręgowy
Polskiej Macierzy Szkolnej
w Łodzi

:: PROGRAM ::

O godz. 9-ej rano we wszystkich świątyniach katolickich odprawione zostanie uroczyste nabożeństwo z odpowiednimi przemówieniami dla parafjan i szkół elementarnych.

W kościele zaś św. Krzyża o godz. 8^{1/2}, nabożeństwo dla szkół elementarnych o godz. 9^{1/2}, dla szkół średnich, o godz. 11-ej uroczyste nabożeństwo narodowe.

Obchody:

w Sali Koncertowej o godz. 6 odczyt popularny wygłosi prof. A. Szymankiewicz
o godz. 8 wieczór uroczysty obchód na który złożą się:

odczyt	wygłosi prof. Knothe
deklamacja	p. Sokolskiej
śpiew	Tow. „Lutnia“

Odczyty:

Uniwersytet Ludowy, Piotrkowska 91 o godz. 4-ej po poł.
wygłosi p. L. Waszkiewicz

o godz. 6-ej po poł. wygłosi p. L. Kern

Sala Geyera, Piotrkowska 273 o godz. 6-ej po połud.
wygłosi p. M. Brzeziński

Dom Ludowy, Przejazd 34 o godz. 6-ej po południu
wygłosi p. Edward Pfajfer

Koło Bałuckie, Zgierska 11 o godz. 4-ej po południu
wygłosi p. Irena Woyciechowska

o godz. 6-ej po południu p. Czesław Gumkowski

Koło Zgierskie, o godz. 6 wygłosi p. Eugen. Maj-Majewski

Koło w Rudzie Pabjanickiej, Dom Ludowy o godz. 6-ej
wygłosi p. Czesław Beyer

Koło Rokickie, Dom Johna przy Szosie Pabjanickiej
wygłosi p. Lucyna Siennicka.

1583
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
ul. Rynek 1, tel. 211-59, 211-50
26-600 RADOM
2787971

Cenzurowane przez Niemiecki urząd prasowy dn. 1/5. 1918 r. za № 3413 Drukiem E. Kulisza w Łodzi.

Odezwa Zarządu
Okręgowego Polskiej
Macierzy Szkolnej
w Łodzi w rocznicę
uchwalenia Konstytucji
3 Maja, 1918 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków
ulotnych do 1939 r., sygn. 1583.

Rodacy!

Po 128 latach obchodzimy Rocznicę Wiekopomnej Konstytucji 3-go Maja po raz pierwszy w Wolnej i Niepodległej Polsce.

Dzień ten był zawsze wielkim Świętem dla Narodu Polskiego, tembardziej więc teraz musimy uczcić go uroczyscie. — Z pożogi i dymu wojny powstaje Polska. Wśród walk z wrogami jednoczą się części Państwa Polskiego i spajają się w jedną całość tak nierozzerwalną i silną, jak niepożyty i mocny jest Duch Narodu.

W Sejmie naszym wre praca nad odbudową Ojczyzny, tworzy on ustawy, buduje gmach nowej Polski.

I oto dolatuje nas z przed lat stukilkudziesięciu głos ostatniego Wielkiego Sejmu Rzeczypospolitej, głos tak wielki i tak potężny, że zasłuchany weń Naród trwał i żył wiarą w lepszą przyszłość.

Konstytucja 3-go Maja wskazuje naszemu Sejmowi drogę, po której iść winien, by Polskę uczynić wielką, potężną, szczęśliwą i sprawiedliwą dla wszystkich.

Dziś Święto 3-go Maja jest zarazem Świętem Zmartwychwstania Polski.

Powstająca Polska czci w niem swych mądrych prawodawców, czci w niem Święto pojednania i zgody całego Narodu.

W dniu tym połączmy się wspólnie by uczcić go uroczystym obchodem. Niech zamilkną waśnie i swary.

Wiwat Naród—Wiwat Sejm—Wiwat wszystkie stany.—Taki okrzyk ludu wznoszony w dniu uchwalenia Konstytucji idzie do nas z wiekowej oddali.

Do wzięcia udziału w obchodzie Rocznicy Konstytucji 3-go Maja wzywa Was Rodacy

Związek Obrony Narodowej.

Odezwa Związku Obrony Narodowej wzywająca do wzięcia udziału w obchodzie rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1919 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1746.

**„Cegiełka” na rzecz Towarzystwa
Szkoły Ludowej, wydana
dla uczczenia rocznicy uchwalenia
Konstytucji 3 Maja,
XIX w./I połowa XX w.**

Zbiór Romana Rytla, sygn. 1, s. 6, poz. 4.

ROCZNICA KONSTYTUCJI 3^{GO} MAJA 1791 ROKU.

ODEZWA.

Zbliża się rocznica pamiętnego dnia Konstytucji 3 Maja, tego wielkiego dzieła rozumu politycznego jedności narodowej, miłości i zgody. Rzeczpospolita Polska w dzisiejszej chwili obecnego swego zmartwychwstania stwierdzić winna, że szczytne hasła ongi rzucone, żyją w duszy narodu polskiego, tworząc zeń opokę, o którą rozbić się muszą wszelkie zakusy nam wrogie, że naród polski wielki dorobkiem kultury wiekowej, silny jednością narodową, w nowej epoce swego życia państwowego, podejmie i w czyn wprowadzi hasła demokratyczne, — nie na walce klas — lecz na miłości i jedności wszystkich warstw ludności oparte.

Niech żyje Najjaśniejsza Rzeczpospolita!
Niech żyje Naczelnik Państwa!
Niech żyje Sejm!
Niech żyją wszystkie stany!

KOMITET OBCHODU KONSTYTUCJI 3 MAJA.

PROGRAM OBCHODU:

W Niedzielę dnia 2 Maja 1920 r.

o g. 12 i pół w południe w sali kino teatru „Gorso” publiczne zebranie z dwoma przemówieniami:

pp. Bagińskiego i Rackiewicza.

Od 4 pp. szereg ODCZYTÓW, a mianowicie: w gospodzie Zjednoczenia Polek, Foksalna 37

o godz. 4 pp. wygłosi odczyt p. **S. WRONKA**.

W Uniwersytecie Ludowym o g. 5 pp. Skaryszewska 17, p. sędzia Grzybowski.

W Resursie Rzemieślniczej, Kilińskiego 15, o godz. 4 pp.

p. Bagiński powie „RYS HISTORYCZNY KONSTYTUCJI”,
p. dyrektor KOROLEC o znaczeniu mieszczaństwa w Polsce.

o godz. 5 po poł. w Związku Narodowym Robotniczym mówić będzie
P. PISAREK.

o godz. 5 po poł. w Stowarzyszeniu Robotników Chrześcijańskich
p. prof. PINDELSKI.

o godz. 6-iej po poł. w sali Straży Ogniowej na Zamłynie

p. sędzia **W a s i l e w s k i**.

Dla harcerzy wygłosi przemówienie na placu szkoły realnej

p. **ŚLAZAK**, kierownik Inspektoratu, o godz. 7 wieczorem.

Z chwilą nastania zmroku, odbędzie się **C A P S T R Z Y K** miejscowych drużyn
harcerskich z pochodniami i muzyką kolejową pod batutą p. dyr. Kozłowskiego.

O godz. 7 wieczorem ODCZYT i AKADEMJA kolejowców.

Komiteta obchodu zwraca się z gorącym apelem do społeczeństwa radomskiego, aby tłumnie wzięło udział w uroczystościach uchwalonego przez Sejm święta narodowego, Konstytucji 3 Maja.

Wzywa się właścicieli domów, mieszkań i sklepów do udekorowania bram, balkonów, okien i wystaw.

Komiteta obchodowy uchwalili, aby całkowity dochód z obchodu Konstytucji 3 Maja, został przekazany w myśl dotychczasowej tradycji, na cele oświatowe Radomskiego Koła Polskiej Macierzy Szkolnej.

Druk ulotny zawierający program
radomskiego obchodu rocznicy
uchwalenia Konstytucji 3 Maja,
1920 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 943.

Ogłoszenie informujące o uroczystym wieczorze zorganizowanym przez Stowarzyszenie Chrześcijańskich Robotników w Prztyku dla uczczenia rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1920 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1833.

Wydział Wykonawczy Komitetu Plebiscytowego
Ziemi Radomskiej - Radom 21.4.20. Przytyk
Do
Subkomitetu Plebiscytowego
Ziemi Radomskiej

Idea Komitety Majowej, która strzegła i strzeże nas
kultury polskiej od rozbitcia i śmierci, została
na nas obowiązkiem czynnego życia i działania
w sprawie narodowej. Obchodząc godnie rocznicę Kom.
Kultury 3 Maja szczerze i miarowo, nie
mając dzieci naszych i wstydliwych przestępstw, wolali
jenny hotel państwa tych, którzy stawali sprawami nie-
podległymi, polskimi i brać naszych, którzy do-
słone jenny wależ, o życie polskie, oraz mami festywny
pragnienie nasze: być i być.

W myśl powyższego, aby n. n. dwudziestą, dwudziestą
rocznicę Komitety 3 Maja cały naród polski
solidarnie zainicjował swoje uroczyste obchody,
powstał w Radomiu i inicjatywy Macierzy Szkolnej
Komitet Obchodów 3 Maja "Kłasy" - przedstawił
"niechże przystąpić" i słowami nie
radomski - spoteczny - kulturalny i dół -
Wydział Wykonawczy Komitetu Obchodów 3 Maja
Maja", na którego czele stoi Prezes Komitetu Ple-
biscytowego, - kultura nie do Subkomitetu
plebiscytowego z garym apelow i prośbą,
aby atak obchodów 3 Maja ująć w swoje ręce.
Niechże przystąpić rangi Komitetu Ziemi Radomskiej
solidnie nie odłączy w niedawno - g. n. do
o. manifestacyjnej pochody i manifestacji, możyte.
Wskazano przez jst zbierania ofiar na cele Macierzy
Szkolnej dla zwalczania analfabetyzmu - zebrać
fundusze prawnym nadzorem na rok Państwa
Szkolnej Wrańskie przewoźniczej Macierzy
Szkolnej.

Za Komitet Obchodów 3 Maja

Konstancja

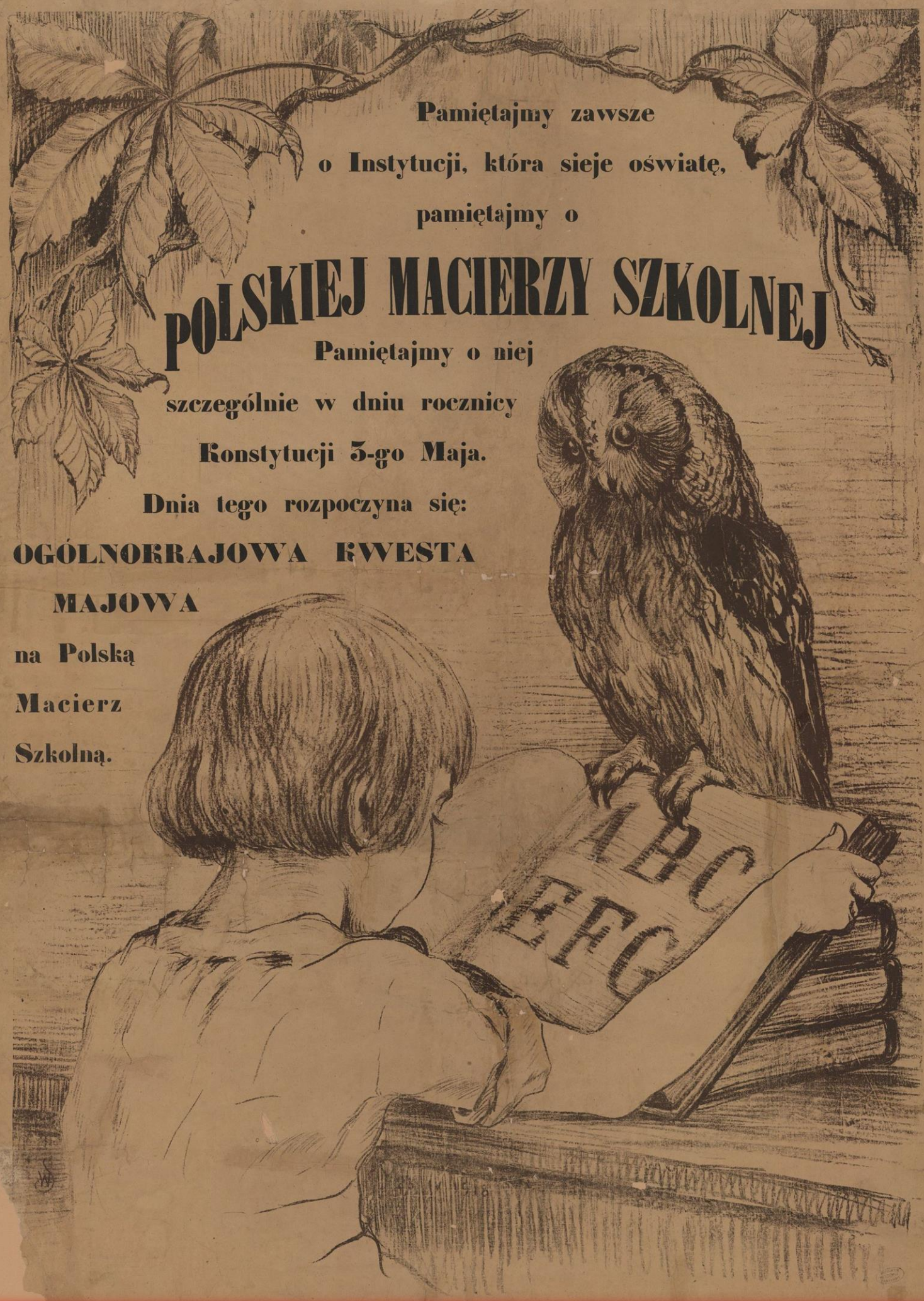
Za Komitet Plebiscytowy

Konstancja

Pismo Wydziału wykonawczego Komitetu Plebiscytowego Ziemi Radomskiej do Subkomitetu Plebiscytowego Ziemi Radomskiej w Przytyku dot. organizacji obchodów rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1920 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 3776.

**Rycina dot. kwesty na Polską
Macierz Szkolną w rocznicę
uchwalenia Konstytucji 3 Maja,
I połowa XX w.**

**Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1687.**

TRZECI MAJ 1920 R.

*„Ten jest dzień, który uczynił Pan:
radujmy się i weselmy się weń”.
Ps. 117, 24.*

Polska od wieku w podziałach, od wieku w niewoli, dziś wyzwolona i połączona, niepodległa i niepodzielna, zrosła się w jedno ciało państwowe, jak odwiecznie była i pozostała jedną: jedną duchem, jedną uczuciem.

I nastał dziś dzień uroczysty: Polska zjednoczona obchodzi po raz pierwszy święto swe narodowe III-go Maja.

I poszedł głos po wszystkiej ziemi polskiej, odbił się echem aż na krańcach, wszystkie dzielnice wzajem się pozdrawiają: Witajcie!

Wielkopolska i Małopolska, Mazowsze i Mazury, Śląsk i Orawa, Lwów i Wilno, Wisła i Bałtyk, Karpaty i Tatry odezwały się zgodnym tonem, jako dzieci jednej Macierzy: Jesteśmy. Wszyscy jesteśmy, nikogo nie brak, nikt się nie sprzeniewierzył, nikt się nie wyrodził, nikt się nie zapodział, nie ociągnął, nie opóźnił.

Jesteśmy. Wszyscy jesteśmy i wszyscy się dziś radujemy i weselimy w ten dzień Trzeciego Maja, który nam Bóg uczynił.

Przed wiekiem bowiem Pan w dniu tym nastrój serca ojców naszych i tak je podniósł i tak je połączył, iż stało się jedno serce narodu, szczodre, ufne, chętne, miłości i poświęcenia pełne.

Zaiste Trzeci Maj to dzień odrodzenia naszego, dzień zwycięstwa naszego. Tak, Bracia! Trzeci Maj to zwycięstwo nad zwycięstwem, zwycięstwo bezkrwawe, pokojowe nie nad wrogiem, ale nad sobą samym.

Naród pokonał wtedy w sobie ducha niezgody, ducha prywaty i ponad korzyść własną przeniósł dobro ogólne—w ziomku uznał brata, uszanował jego prawa, ogłosił zbratanie się stanów, obchodził uroczyste święto zgody i pojednania.

Dziś żywiej niech zabiją serca, dziś ściślej niech jednoczą się umysły, dziś mocniej uściśnijmy sobie ręce wszyscy razem bracia i święćmy wielkie święto miłości. A jak znikły w Polsce granice, niech znikną niesnaski, niechęć i uprzedzenia. Jak jedno mamy państwo, niech jedna będzie w nas dusza. Jak jeden rząd i jedno prawa, niech jedna będzie miłość i jedno braterstwo wszystkich synów Ojczyzny bez różnicy stanu, zawodu, pochodzenia i przekonania.

Złożmy dziś synowskie przyrzeczenie, że służyć będziemy Ojczyźnie nie słowem i językiem, ale uczynkiem i prawdą.

Ks. Antoni Szlagowski.

No 2379

Imprimatur.

Varsaviae d. 26 kwietnia 1920 r.

Vicarius Generalis Protonotarius Apostolicus

Leopoldus Łyszkowski.

Notarius Al. Grabowski.

Odezwa do narodu ks. Antoniego Szlagowskiego z okazji Święta Narodowego Trzeciego Maja, 1920 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1500.

1500

OBCHÓD ROCZNICY KONSTYTUCYI 3 MAJA 1791 R.

Dnia 3 Maja 1920 r. w Kamiennej
odbędzie się

UROCZYSTY OBCHÓD ROCZNICY KONSTYTUCYI 3 MAJA

na który to złożą się:

- I. Pochód z placu przy fabr. „Kamienna” o godz. 10 rano do Nowego Kościoła.
- II. Msza polowa przy Nowym Kościele.
- III. Powrót po Mszy ulicą Kolejową do Urzędu Gminnego.
- IV. Rozwiązanie pochodu przemówieniem.
- V. Sprzedaż znaczka w ciągu całego dnia.
- VI. Wieczorem o godz. 8-ej PRZEDSTAWIENIE w SALI SOKOŁA.

**CAŁKOWITY DOCHÓD PRZEZNACZONY NA PLEBISCYT.
KOMITET.**

**Afisz dot. obchodu rocznicy
uchwalenia Konstytucji 3 Maja
w Kamiennej, 1920 r.**

**Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 944.**

135
OBYWATELSKI KOMITET WYKONAW. OBRONY PAŃSTWA
NA POWIAT RADOMSKI.

OBYWATELE!

Po raz pierwszy tradycyjne święto **3 MAJA** Polska obchodzić będzie jako Państwo Konstytucyjne.

Genjusz Narodu, który zjawił się w wiekopomnym akcie 1791 r., odrodził się w r. 1921-ym w uchwalonej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dumni z przeszłości i z wiarą w przyszłość, stańmy w dniu 3 Maja 1921 r. wszyscy do uroczystego obchodu pamiętki narodowej!

Dnia 3 maja r. b. o godz. 11 przed południem odbędzie się w Radomiu na Placu 3 Maja uroczysta Msza Święta polowa. Po Mszy Świętej wyruszy pochód przez ulice: Piłsudskiego, Marjacką, Wysoką, Skaryszewską i Lubelską na Plac 3 Maja, gdzie na zakończenie mieć będzie miejsce okolicznościowe przemówienie.

W tymże dniu 3 maja odbędzie się na ulicach miasta sprzedaż znaczka, a o g. 9 $\frac{1}{2}$ wieczór w sali Kinoteatru „Corso” odczyt na temat „Dwie Konstytucje”.

Dochód ze sprzedaży znaczka i z odczytu przeznaczają się na rzecz Macierzy Szkolnej.

Obywatelski Komitet Wykonawczy Obrony Państwa zwraca się do wszystkich Władz Woj-skowych i Cywilnych, Szkół i Uczelni, Instytucji Państwowych, Komunalnych i Społecznych, Zrzeszeń, Stowarzyszeń i Klubów, ażeby dnia 3 Maja r. b., przysłały swych Delegatów o godzi-nie 10 $\frac{1}{2}$ przed południem na Plac 3 Maja, o ile można z emblematami i sztandarami dla przy-jęcia udziału we Mszy Świętej polowej i pochodzie;

prosi o urządzenie w dniu tym w Szkołach, Stowarzyszeniach i Klubach okolicznościowych pogadanek i odczytów;

prosi wreszcie właścicieli domów i mieszkań o udekorowanie domów, balkonów i okien.

OBYWATELSKI KOMITET WYKONAWCZY

Obrony Państwa.

**Afisz Obywatelskiego Komitetu
Wykonawczego Obrony Państwa
na powiat radomski dot. obchodu
Święta Narodowego Trzeciego Maja,
1921 r.**

**Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 3682**

STRAŻNICA

WYDAWCA I NACZELNY

REDAKTOR

Dr. TADEUSZ KONCZYŃSKI

POLSKA

ADRES

REDAKCJI I ADMINISTRACJI

Warszawa, N. Świat 41, tel. 105-22

☐☐☐ Dziennik-plakat wychodzi codziennie w południe z wyjątkiem niedziel i świąt. ☐☐☐

W prenumeracie: miesięcznie w Warszawie 50 mk., z odnośnieniem 65 mk., na prowincji 60 mk., numer pojedynczy 3 mk

DZIEŃ HISTORYCZNY.

Dzień 3 maja będzie zawsze w historii Polski datą świetlaną. Może naród polski dokonać wiekopomnych czynów, może stworzyć Konstytucję, która będzie arcydziełem prawodawstwa, a jednak Konstytucja 3 maja pozostanie na zawsze **potężnym słupem, wbitym na pograniczu dwóch epok**—znamiennym przez to, iż charakter tego ustawodawczego dzieła wyróżnia je, jako **czarowną wyspę mądrości i obywatelskiego sumienia pośrodku morza krwi**, rozlewającej się wówczas szerokim strumieniem po Europie. Zapytać się godzi, czem była właściwie Konstytucja 3 maja, że tak wysoko ją cenimy i to nie tylko my, ale i obcy, którzy ją znają?

Była ona **przejawem głębokiego zrozumienia żądań epoki nowej**—która domagała się **reform na wszystkich polach życia społecznego**—zarówno w dziedzinie uobywatelnienia nowych mas, jak w zakresie prawodawstwa, w dziedzinie szkolnictwa, w dziedzinie wyznaniowej—nakoniec, w zrozumieniu **konieczności nieustannej ewolucji, to jest, nieustannej przemiany twórczej** tejże Konstytucji, przemiany, liczącej się **z potrzebami narodu, z jego zadaniami i z jego indywidualizmem**.

Kiedy we wszystkich innych krajach **krew lała się obficie w walkach domowych o zdobycie nowych praw dla rzesz nowych obywateli**—kiedy we Francji **racowały gilotyny**, skracające zawilera chunki ludowe—w Polsce **poczucie sprawiedliwości obywatelskiej i zrozumienie ducha czasu** doszła do takiego stopnia **powszechnej dojrzałości**, iż objęło całą władcą wówczas sferę obywateli polskich i nakazało im **dobrowolnie wstąpić na drogę zrzeczenia się swych przywilejów i praw na rzecz młodszych braci w narodzie**.

Otóż ten **wysoki rozum stanu** jest najpiękniejszą ozdobą Konstytucji 3 maja, jest jej **dostojeństwem duchowym**. Mamy też prawo spodziewać się i domagać się, aby **współczesność polska nie inną drogą kroczyła**, jak tą, którą wskazuje jej wyraźnie to wspaniałe dzieło ustawodawcze. Pamięć jego dziś cała Polska uroczyście obchodzi.

Tadeusz Konczyński.

Fragment dziennika Strażnica
Polska odnoszący się do rocznicy
uchwalenia Konstytucji 3 Maja,
1921 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 3681.

Protokół II

Zebrania Komisji do Obchodu 3 maja w dniu
27 kwietnia 1913 r. w Białobrzegach.

^{Predemyslański}
~~Narodowe~~ uchwalono w jawnym posiedzeniu
na ich pochód i jawnemu ulicami. Najpierw
będzie stała ochronka, a następnie szkoły,
a więc szkoły susze, z Kamienia, Międzybóży
i Piotrkowa, za szkołami mają być szanse, potem
Kościół Młodzieżowy Żelaznej, następnie Narodowe Organizacje
czy Kobiet z dwoma proporcjami po bokach, później
kasyjne, orkiestra, straż z proporcjami, a
następnie polskie; przedstawicielstwo ^{samo} ~~własne~~ i
duszyńskie do dalszej publikacji. Do boków
pochołu dla utrudnienia pochodu, kawalerje.
Zamiejscowe organizacje i szkoły mają się zbierać
o godzinie 9-tej przy cmentarzu, skąd orkiestra
wprowadzi je do miasta. Ogrodzenie kościelnego,
gdzie mają się zbierać i miejscowe organizacje.
Z ogrodzenia kościelnego pochód wyjdzie w Rybnik
gdzie odprawiane będzie Msza św. Od Altana będzie prze-
mówienie. Po przemówieniu pochód skieruje się Ryb-
nikiem, ulicą Suszą, 3-maja do mostu i most do
kopca. ~~Sauwald~~ Idea do kopca będzie przemówienie:
jedno przy korycie, jedno cmentarne, drugie ^{taniec} ~~kto~~
kopca i ~~taniec~~ ^{taniec} przy gruncie ~~or powrotne drogi.~~
Od Altana do koryta będzie ^{i na górze} ~~zpiwanie~~ ^{z piosenkami}. Będzie coś Polską
od koryta do kopca: Kosa i Marsz Sokół's, zpowrotem dalej
gracia do kulata i inne. Ktoś kościoła nastąpi rozwiązanie
pochołu. O godzinie 4-tej adresem w sali Macierzy. —
Następnie posiedzenie w niedzielę 29 kwietnia o godzinie
4 1/2 wieczorem w sali szkolnej. Na tem posiedzeniu robotni-
czyno i przez obywateli podprawa:

Ks. Speliobach Permin

H. Radziszewski
 H. Kozłowski
 Lechota: F. Kuzłowski

В. П. Ковалевский.

Lehrer: F. Kuylenstierna

Protokół zebrania Komitetu Obchodu 3 maja w Białobrzegach (27.04), 1923 r.

Koło Macierzy Szkolnej w Białobrzegach,
sygn. 3, b.n.s.

Protokół

Zebrania Komitetu Obchodu Zmaja w
dnia 18 maja 1923 roku w Białobrzegach
Zebrani członkowie Komitetu Obchodu Zmaja
strzeżąc i pochodzący z niego według pro-
gramu ku radości ludności miejsc-
nej i prawniejszej. Zebranie wygrało podję-
kowanie ~~seksyjnego~~ ^{seksyjnego} nauki i sztuki
za przygotowanie dzieci do popisu w czasie
akademii dla sali Macieja; Korynckiego
z Młotki; Strajk brylowej z Białobrzegach
Kali; Banderji z Łachy - Dworowi; Kola
Młodziej z Białobrzegach za udzielenie
sali i ubranie dla na Rynek w Białobrzegach.
Przebiegiem wystąpił podziękowanie
ks. Proboszczowi Skarżewskiemu za wyrażenie
pamiętności, oraz Duchownemu za współ-
udział. Przysłało do młodzieży spewodła
nie karne, które przedstawia się tak:
zebrano drogę dobrodziejstwa ~~234 tys.~~
~~300 msk.~~ (dwa tysiące trzydzieści tysięcy
~~tyś.~~) 238 tysięcy 800 msk. (dwa tysiące
trzydzieści osiem tysięcy, osiemset msk.) z tego
wydatkowano na wystawienie depeszy do
Kurji Białobrzegach w sprawie Młotki
11 tysięcy 700 msk., honor dla ks. Skar-
żewskiego 10 tysięcy; 15 tysięcy odmierzenie dla
gatu z Lw. L. N. do Strajk brylowej
z Białobrzegach i Białobrzegach za udzielenie
dla 150 tysięcy msk. Porostato 5 tysięcy 100
msk. (pięć tysięcy dwa tysiące sto msk.) które
zebranie przesłało na potrzeby

Polaciej Maciej Szolnej, i mieszka Ławę
domi Głównemu w Warszawie. Na tem
pośrednie zabiegami i komitet
się zorganizuje.

Mr. Nichols

H. Radziwiewski
 Anna F. Radziwiewska
 H. W. W. W. W.
 J. W. W. W. W.

Protokół zebrania Komitetu Obchodu maja w Białobrzegach (18.05), 1923 r.

Koło Macierzy Szkolnej
w Białobrzegach,
sygn. 3, b.n.s.

Protokół

Z otwarcia puszek ze znaczka ulicznego, urz-
dzonego w dniu 3 maja 1934 roku na rzecz Macierzy
Szkolnej Koła Białobrzegi.

Przy otwarciu zostało stwierdzone, że pie-
częcie zostały ^{nie}łamane. Puszki otworzono w obec-
ności kwestujących i przedstawicieli Polkiej Szko-
lnej w Białobrzegach.

Obieg puszek 5 (pięć) od Nr 1 do 5. w następującym.

Nr pierwszy J. Kacznak i J. Maryla Hymniewiczówna

Nr drugi J. Siniogajewski i J. Maryla Tomaszówna

Nr trzeci J. Skotkówna

Nr czwarty J. Skotkowski i Pani L. Kowalczykówna

Nr piąty J. Teresia Polacka, Krysta Godek i Michał Pawłowski

Po otwarciu puszek i sprawdzeniu wartości wykazało

Nr 1. — 2 zł. 01 gr.

Nr 2. — 9 zł. 26 gr.

Nr 3. — 11 zł. 03 gr.

Nr 4. — 7 zł. 39 gr.

Nr 5. — 2 zł. 51 gr.

Razem 51 zł. 20 gr.

Stównie przedmiot jeden zł. 20 gr.

Na ten protokół zakononowano i znowu otworzono

puszki. — Nadto ujawniono o puszkach

Nr 1. 5 puszek oraz o puszkach Nr 3 10 kop. Romyjki

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

—

Protokół z otwarcia puszek, do których zbierano
wpłaty za rozprowadzane w dniu 3 maja 1934 r.
znaczki na rzecz białobrzeskiego koła Polskiej
Macierzy Szkolnej, 1934 r.

Koło Macierzy Szkolnej w Białobrzegach,
sygn. 4, b.n.s.

Protokół

z otwarcia puszek z znaczka ulicznego, ulicznego wotetu
3 maja 1936.

Tę otwarto wstawił składowy, z pięćdziesiąt minut. Punkty
otwarto w obecności kierujących w. Teresa Brzozowska Kłobucka
i Stanisława Kłobucka z p. przedstawicieli miejscowej Polki. Pomysłowy.
Z obieg przyniesiono pięć puszek, z których jedna puszka otwarto Nr. 4 puszki
leżące do Złoty Kół Polskiej Młodości Szkolnej w Radomiu.

Nr 1 kwota p. Stanisława Kłobucka	8 zł. 91 op
Nr 2 kwota p. p. Stanisława Kłobucka i Stanisława Kłobucka	10 zł. - op
Nr 3 " " Alfreda Kłobucka i Stanisława Kłobucka	10 zł. 58 op
Nr 5 " " Stanisława Kłobucka i Stanisława Kłobucka	5 zł. 15 op
Razem	34 zł. 64 op

Stwierdził kierownik ulicy że 64 op plus 10 kopiejek.

Nr 4, kwota p. p. Stanisława Kłobucka i Stanisława Kłobucka, która to puszka
nieotwartą, wraz z resztą gotówki za nalepkę w kwocie 4 zł 00
przeznaczono do Złoty Kół P. ell. 5. w Radomiu.

Udzielono sumę 34 zł. 64 op przeznaczono do Złoty Kół P. ell. 5. Kół
w Białobrzegach - p. Bautechowi. - plus 10 kopiejek.

Na ten protokół dokonano i podpisano Kłobucki
Stanisław P.P.

[Signature]

Ol. Jurszowska. Kłobucka. Stanisława Kłobucka
Janowska i Piotr Gajon.

Protokół: *[Signature]*

Protokół z otwarcia puszek, do których zbierano wpłaty za rozprowadzane w dniu 3 maja 1936 r. znaczki na rzecz Polskiej Macierzy Szkolnej, 1936 r.

Kół Macierzy Szkolnej w Białobrzegach,
sygn 4, b.n.s.

Fotografie przedstawiające
defiladę zorganizowaną
w Radomiu w dniu 3 maja 1939 r.
W górnym rzędzie od lewej
maszerują przedstawiciele
Towarzystwa Gimnastycznego
Sokół i poczet sztandarowy
legionistów.

Zbiór Ikonografików,
sygn. 180-183.

Skaryszew, dnia 17.5.1946r.

Do

Starostwa Powiatowego
Ref. Kultury i Sztuki

w Radomiu.

Stosownie do pisma z dnia 14.5.1946r. Nr.Klt.2/5/46 donoszę, że obchody uroczystości w dniach 1, 3 i 9 maja odbyły się w następujący sposób:

1) W dniu 1 maja przedstawiciele partii PPR. i PPS oraz Cech Zbiorowy Rzemieślników ze sztandem udali się na nabożeństwo do kościoła par. w Skaryszewie. Po nabożeństwie wszyscy udali się do mównicy zbudowanej przed Magistratem skąd do zebranych przemówił Prezes Miejskiej Rady Narodowej ob. Ostrowski wznosząc w końcu przemówienia okrzyk "Najjaśniejsza Rzeczpospolita Polska niech żyje".
Udział ludności żaden.

2) W dniu 3 maja b. duży udział ludności i działwa szkół powszechnych. Nabożeństwo, pochód do mównicy, Zagajenie w krótkim przemówieniu wygłosił ob. Ostrowski Stanisław, następnie przemawiał ks. Babski o baj na temat "Święta Oświaty". Pozatym zespoły szkolne wykonały kilka pieśni i utworów wierszowych. Za zakończenie wzniesiono okrzyk na cześć Rzeczypospolitej.

3) W dniu 9 maja żadnych uroczystości, poza nabożeństwem na którym obecni byli tylko przedstawiciele PPR. PPS nie było.

Wójt: *[Signature]*

Meldunek Wójta Gminy Skaryszew odnośnie obchodów zorganizowanych w dniach 1, 3 i 9 maja, 1946 r.

Starostwo Powiatowe w Radomiu,
sygn. 143, b.n.s.

Zarząd Gminny w Kowali
pow. radomskiego
Nr. 24/9/46

Kowala, dnia 21.V.1946 r.

Sprawozdanie Zarządu
Gminy w Kowali
z obchodów
zorganizowanych
w dniach 1, 3 i 9 maja,
1946 r.

Do

Starostwa Powiatowego
/Ref. Kultury i Sztuki/

w R a d o m i u
=====

W wykonaniu polecenia z dnia 14.V. rb. Nr. Klt. 2/5/46, Zarząd gminy przedkłada niżej sprawozdanie z uroczystości 1, 3 i 9 maja rb.

Dnia 1 maja obchodu nie urządzamy bowiem około 300 osób wzięło udział w święcie w Radomiu, ludność skorzystała z dostarczonego samochodu.

Dnia 3 maja urządzono święto książki i biblioteki, z udziałem nauczycielstwa i dlatwy szkolnej, oraz ludności około 400 osób.

Okolicznościowe przemówienie wygłosił ob. Szymczyk Roman, kier. szk. z Błonia i ob. Mucha Jan z Kowali, zast. przewodniczącego G.R.N. i uczniowie szkół.

Zarząd Gminy
Wierzbica
Nr 439/46

Wierzbica, dnia 11 lipca 1946r.

Sprawozdanie z uroczystości
1, 3 i 9 maja b.r.

Do

Ob. Starosty Powiatowego

w Radomiu

Ref. Kultury i Sztuki

Na pismo z dnia 24.6.1946r. Klt. 2/7/46, Zarząd Gminny przedkłada sprawozdanie z uroczystości 1, 3 i 9 maja 1946r.

W dniu 1 maja Członkowie P.P.R. odjechali samochodem do Radomia celem wzięcia udziału w uroczystości święta.

Na miejscu w Wierzbicy, miejscowy Proboszcz odprawił Msze Św. o godz. 10, na której to Mszy miejscowa ludność była na nabożeństwie po nabożeństwie rozeszli się do domów, żadnych pochodów nie było.

Dzień 3.5.46, nabożeństwo o godz. 10 odbyło się w kościele na którym była młodzież szkolna z transparentami. Po nabożeństwie ob. Sobczak Franciszek przemówił do młodzieży szkolnej referat o znaczeniu książki. Organizacje polityczne i społeczne żadnego udziału nie brały. W dniu 9.5.46 żadnych uroczystości nie było. Przez dni 1, 3 i 9 maja, cała ludność gm. Wierzbica świętowała.

Sprawozdanie powyższe zostało przesłane do Powiatowego Oddziału Inf. i Propagandy przy piśmie z dnia 27.5.46 Nr 439/46 i dlatego Zarząd Gminny nie dopatrzył się, że na pismo z dn. 14.5.46 Nr Klt. 2/5/46 zobowiązany jest nadesłać sprawozdanie do Starostwa Powiatowego Referat Kultury i Sztuki.

Wojciech

934. Prasowe Zakł. Graf. RSW „Prasa”, Kielce. 3.000. B1. C-2.

**Plakat odnoszący się
najprawdopodobniej do odczytu dot.
uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1981 r.**

**Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1146.**

**Fotografia przedstawiająca siedzibę
Zarządu Wojewódzkiego Stronnictwa
Demokratycznego w Radomiu w 190
rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja,
1981 r.**

**Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii
Robotniczej w Radomiu, sygn. 15096, obiekt nr 5.**

W dniu 3 maja Stronnictwo Demokratyczne obchodziło swoje święto.
Na zdjęciu siedziba Zarządu Wojewódzkiego SD w Radomiu udekorowana w dniu święta.

fot. A. Zuchowski

Fotografia z 1981 r. przedstawiająca tablicę informacyjną z nazwą placu, tj. Plac Konstytucji 3 Maja, którą w tymże roku przywrócono.

Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Radomiu, sygn. 15096, obiekt nr 8.

Została przywrócona pierwotna nazwa placu w centrum Radomia. Nosi on znowu nazwę — Plac Konstytucji 3 Maja.

fot. A. Zuchowski

**Fotografia przedstawia złożenie kwiatów
na pamiątkowym głazie upamiętniającym
Tadeusza Kościuszkę, przez członka MKZ
NSZZ „Solidarność” Ziemia Radomska,
w ramach obchodu 190 rocznicy
uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 1981 r.**

**Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii
Robotniczej w Radomiu, sygn. 15096, obiekt nr 10.**

Komitet Wojewódzki
Polskiej Zjednoczonej
Partii Robotniczej w
Radomiu, sygn. 15096,
obiekt nr 9.

Fotografia przedstawia
mszę świętą w intencji
ojczyzny, odprawioną
w 190 rocznicę
uchwalenia Konstytucji
3 Maja, 1981 r.

Tysiące mieszkańców Radomia i województwa radomskiego uczestniczyło w uroczystej mszy świętej w intencji Ojczyzny w 190 rocznicę uchwalenia Konstytucji 3 Maja. Mszę polową przed kościołem Garnizonowym celebrował ordynariusz Diecezji Sandomierskiej ksiądz biskup Edward Materski.

fot. A. Żuchowski

RAMOWY

program obchodów 3 Maja - Święta Konstytucji, w województwie radomskim w 1987 roku.

1. Omówienie założeń programowych Święta 3 Maja w województwie radomskim na naradzie przewodniczących rad narodowych i terenowych organów administracji państwowej stopnia podstawowego, w dniu 15 kwietnia 1987 roku.
2. Uroczystości w dniu 2 maja 1987 roku, o godz. 10.30 - na Placu Zwycięstwa w Radomiu, zgodnie ze szczegółowym scenariuszem uroczystości, z uwzględnieniem :
  - a/ udziału pocztów sztandarowych instancji wojewódzkich i miejskich PZPR, ZSL, i SD oraz ZBoWiD, ZIW, WRN i MRN, a także organizacji młodzieżowych,
  - b/ podniesienia flagi państwowej i odegrania hymnu narodowego,
  - c/ złożenia kwiatów pod pomnikiem wdzięczności przez delegacje :
    - Wojewódzkiej Komisji Współdziałania PZPR, ZSL i SD,
    - RW i RM PRON,
    - WRN i Wojewody Radomskiego,
    - MRN i Prezydenta Radomia,
    - ZW ZBoWiD,
    - ZW ZIW,
    - organizacji młodzieżowych itd..
3. Uroczyste posiedzenie Wojewódzkiego i Miejskiego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego z udziałem Wojewódzkiego Zespołu Poselskiego, Prezydium WRN i MRN w Radomiu oraz innych uczestników, w dniu 2 maja 1987 roku, o godzinie 11.00, w sali konferencyjnej NOT w Radomiu / zgodnie ze szczegółowym planem /.
4. Złożenie wiązanek kwiatów w Mauzoleum Dionizego Czachowskiego i na płycie Tadeusza Kościuszki przez delegacje WK i MK SD oraz Prezydium WRN i MRN w Radomiu, w dniu 2 maja 1987 roku - po uroczystym posiedzeniu WK i MK SD.
5. Uroczystości - akademie i wieczornice oraz kiermasze książki patriotycznej - w miastach i gminach województwa radomskiego, w/g oddzielnych programów.

Organizatorzy :

- instancje Stronnictwa Demokratycznego oraz Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej i rad narodowych stopnia podstawowego przy pomocy

- 2 -

terenowych organów administracji państwowej i innych zainteresowanych jednostek organizacyjnych.

Radom, kwiecień 1987 rok.

Prezydium
Wojewódzkiej Rady Narodowej
w Radomiu

**Ramowy program
obchodów 3 Maja
- Święta Konstytucji w
województwie radomskim,
1987 r.**

**Komitet Wojewódzki Polskiej
Zjednoczonej Partii Robotniczej
w Radomiu, sygn. 1928, s. 1-2**

SCENARIUSZ

uroczystości związanych z obchodami 3 Maja - Święta
Konstytucji w Radomiu.

1. Termin : 2 maja 1987 r. - godz. 10.30
/ spotkanie o godz. 10.15. /

2. Miejsce : Plac Zwycięstwa

3. Uczestnicy :

- Wojewódzka i Miejska Komisja Współdziałania
PZPR, ZSL i SD,
- posłowie na Sejm PRL, członkowie Prezydium
Rady Wojewódzkiej i Miejskiej PRON "o r a z"
Wojewódzkiej i Miejskiej Rady Narodowej
w Radomiu, Wojewoda Radomski, Prezydent
Miasta Radomia;
- poczty sztandarowe : / wg załącznika /
- delegacje rzemieślnicza, młodzieży szkolnej,
harcerzy i junaków OHP / wg załącznika /.

4. Przebieg uroczystości :

- 1/ godzina 10.10 ✓ słowo wstępne komentatora
uroczystości,
- 2/ - " - 10.15 ✓ wystawienie posterunku
honorowego LWP,
✓ - zapalenie zniczy;
- 3/ - " - 10.30 - sygnał / fanfarzystów / : " baczność "
✓ - wprowadzenie sztandarów,
- sygnał / fanfarzystów / : " spocznij "

4/ - " - 10.35 - sygnał / fanfarzystów / : " do promocji "
✓ - wystąpienie delegacji ZMP do podniesienia
flagi,

✓ - odegranie hymnu państwowego - wciągnięcie
flagi na maszt;

5/ - " - 10.40 ✓ - złożenie wiązanek kwiatów przez delegację
/ werbliści /;

6/ - " - 10.50 ✓ - odegranie " Warszawianki " ,

7/ - " - 10.55 - sygnał / fanfarzystów / : " baczność " ;
✓ - odprowadzenie sztandarów,

- sygnał / fanfarzystów / : " spocznij " ,

8/ - " - 11.00 ✓ - koniec uroczystości .

5. Wykaz pocztów sztandarowych / załącznik nr 1 /.

6. Wykaz delegacji z wiązkami kwiatów / załącznik nr 2 /.

7. Zabezpieczenie - plan czynności / załącznik nr 3 /.

**Scenariusz uroczystości
związanych z obchodami
3 Maja - Święta Konstytucji
w Radomiu, 1987 r.**

**Komitet Wojewódzki Polskiej
Zjednoczonej Partii Robotniczej
w Radomiu, sygn. 1928, s. 3-4.**

Lp.	Nazwa jednostki	Uwagi
1.	2.	3.
1.	wojewódzkiej i miejskiej instancji PZPR, ZSL i SD	
2.	Wojewódzkiej i Miejskiej Rady Narodowej	
3.	Zarządu Wojewódzkiego ZBoWiD	
4.	Zarządu Wojewódzkiego i Miejskiego ZSMP	
5.	Zarządu Wojewódzkiego ZMW	
6.	Komendy Chorągwi i Hufca ZHP	
7.	Komendy Wojewódzkiej OHP	
8.	szkół noszących imiona związane z tradycją Konstytucji 3 Maja	

- Szk. Podst. Nr 8 im. T. Kościuszki
 - " " Nr 13 im. J. Pilsudskiego
 - Zespół Szkół Mechanicznych
 im. T. Kościuszki

Lp.	Nazwa jednostki	Uwagi
1.	2.	3.
1.	Wojewódzkiej i Miejskiej Komisji Współdziałania PZPR, ZSL i SD	
2.	Rady Wojewódzkiej i Miejskiej PRON	
3.	Wojewódzkiej Rady Narodowej i Wojewody Radomskiego	
4.	Miejskiej Rady Narodowej i Prezydenta Miasta Radomia	
5.	Zarządu Wojewódzkiego ZBoWiD	
6.	Ludowego Wojska Polskiego	
7.	Wojewódzkiego i Rejonowego Urzędu Spraw Wewnętrznych	
8.	Zarządu Wojewódzkiego i Miejskiego ZSMP	
9.	Zarządu Wojewódzkiego ZMW	
10.	Komendy Chorągwi i Hufca ZHP	
11.	Komendy Wojewódzkiej OHP	
12.	drobnej wytwórczości	

13. szkół noszących imiona związane z tradycją Konstytucji 3 Maja

- Szk. Podst. Nr 8 im. T. Kościuszki,
 - " " Nr 13 im. J. Pilsudskiego,
 - " " Nr 16 im. St. Stancica
 - " " Nr 18 im. Kom. Edukacji Narodowej
 - Zespół Szkół Mechanicznych im. T. Kościuszki
 - " " Liceum Ogólnokształcące im. J. Czajkowskiego

**Załączniki do scenariusza
uroczystości związanych
z obchodami 3 Maja
– Święta Konstytucji
w Radomiu, 1987 r.**

**Komitet Wojewódzki Polskiej
Zjednoczonej Partii Robotniczej
w Radomiu, sygn. 1928, s. 5-6.**

czynności związanych z przygotowaniem uroczystości obchodów
3 Maja - Święta Konstytucji na Placu Zwycięstwa w Radomiu
w dniu 2 maja 1987 roku.

1. Uporządkowanie Placu Zwycięstwa oraz przygotowanie i zapalenie
zniczy
- Urząd Miejski
2. Dekoracja Placu Zwycięstwa oraz przygotowanie flagi na maszt
- Urząd Miejski
3. Radiofonizacja Placu oraz przygotowanie nagrań hymnu państwowego
i " Warszawianki "
- W-ł Budżet.-Gospod. UW i WUT
4. Zapewnienie komentarza / obsługa radiowożu /
- red. Wojciech Ozimek
5. Zapewnienie porządku i bezpieczeństwa
- RUSW w Radomiu
6. Zapewnienie udziału :

  - oficjalnych gości
  - delegacji i pocztów sztandarowych - Biuro WRN
  - harcerzy i junaków OHP - Komendy Chorągwi ZHP i OHP
  - delegacji szkół noszących imiona związane z tradycją
Konstytucji 3 Maja
    - Kuratorium Oświaty i Wychowa-
nia oraz W-ł Oświaty i Wycho-
wania UM
  - delegacji ZHP do podniesienia flagi
    - Komenda Chorągwi ZHP
7. Opracowanie szczegółowego scenariusza uroczystości
- Biuro WRN
8. Zapewnienie warty honorowej LWP oraz fanfarzystów i werblistów
- Komendant Garnizonu WP
9. Opracowanie planu czynności pracowników Biura WRN.

Plan czynności związanych z przygotowaniem uroczystości obchodów 3 Maja – Święta Konstytucji na Placu Zwycięstwa w Radomiu w dniu 2 maja 1987 r.

Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii
Robotniczej w Radomiu, sygn. 1928, s. 7.

W ROCZNICĘ KONSTYTUCJI 3 MAJA

W KRAJU WOLNOŚCI

Konstytucja 3 Maja jest po Deklaracji Praw Narodu Angielskiego i Konstytucji Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej najdonioślejszym aktem normującym organizację państwa w skali światowej.

Demokratyczny duch Konstytucji stał się przesłaniem do wszystkich narodów skutych kajdanami despotyzmu. Wzbudził pragnienie wolności i poszanowania godności człowieka. Wyzwolił poczucie obywatelskiej odpowiedzialności za losy Rzeczypospolitej - zagrożonej, już wtedy, śmiertelnym niebezpieczeństwem imperializmu rosyjskiego.

Przypadająca w tym roku 197 rocznica uchwalenia Konstytucji 3 Maja ma szczególną wymowę w dobie permanentnego kryzysu politycznego i katastrofalnego stanu gospodarczego naszej Ojczyzny.

Brak wolności człowieka i poniżanie jego godności, programowa ateizacja, hołdowanie zasadzie -mierny ale wierny- prowadzi do paraliżu intelektualnego a w konsekwencji do utraty poczucia więzi i świadomości narodowej!

Rosnące wielomiliardowe zadłużenie zagraniczne, ciągle kilkudziesięcio procentowe podwyżki cen żywności, brak lekarstw i szpitali, przerażający stan warunków pracy, dewastacja przemysłowa środowiska naturalnego i wysoki procent umieralności ludzi w wieku produkcyjnym budzić musi obawy co do przyszłości ekonomicznego i biologicznego istnienia narodu!

MIESZKAŃCY RADOMIA!

Uczestnicząc, w dniu 3 maja o godzinie 18.00 w patriotycznym, religijnym święcie narodowym na Placu Konstytucji 3 Maja wyrazimy nasz wielowiekowy, nadal aktualny, prośbę słowami pieśni "OJCZYZNĘ WOLNĄ, RACZ NAM WRÓCIĆ PANIE!".

Manifestacja nasza będzie także wyrazem solidarności z naszymi pobratymcami na Rusi, w 1000-lecie ich chrześcijaństwa, narodami Czechów i Słowaków w 20 rocznicę zbrojnego stłumienia nadei, które i im i nam niosła "praska wiosna" oraz z bohaterskim narodem afgańskim, dążącym do wolności i niepodległości swojego państwa

W utworzonym, po uroczystej Mszy Św., majowym marszu wolności do Kamienia Węgielnego pod Pomnik ludzi skrzywdzonych w związku z robotniczym protestem 25 czerwca 1976 roku, poniesiemy nasze żądania:

DEMOKRATYCZNYCH WYBORÓW DO SEJMU I WŁADZ TERYTORIALNYCH!

ZAPRZESTANIA REPRESJI I UWOLNIENIA WIEŹNIÓW POLITYCZNYCH!

Pamiętajmy! Tylko od poczucia patriotyzmu, solidarności i obywatelskiej odpowiedzialności zależy przyszłość naszych dzieci - naszej Ojczyzny!

RKW NSZZ "Solidarność"
Ziemia Radomska

Redakcja Niezależnego
Miesięcznika "Wolny
Robotnik"

Komisja Interwencji
i Praworządności NSZZ "S"
Ziemia Radomska

Redakcja Niezależnego
Miesięcznika Nauczycieli
"Rzecz Sumienia"

Polska Liga Obrony Praw
Człowieka-Ziemia Radomska

Redakcja Radomskiego
Kwartalnika Niezależnego
"Koncept"

Niezależny Ruch Ludowy
"Solidarność"
Region Radomski

Radom dnia 3 maja 1988 roku.

Druk ulotny wydany
w rocznicę uchwalenia
Konstytucji 3 Maja,
nawołujący do udziału
w patriotycznej
manifestacji, 1988 r.

Zbiór afiszów, plakatów i druków
ulotnych do 1939 r., sygn. 1499.

W 1991 roku przypada 200 rocznica uchwalenia,przez Sejm Rzeczypospolitej,Konstytucji 3 Maja.

Była to pierwsza w Europie, a druga na świecie (po Stanach Zjednoczonych) Ustawa Zasadnicza. Na niej wzorowało się później wiele konstytucji europejskich.

W związku z tą rocznicą Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Radomiu organizuje w swoich filiach konkurs wiedzy pod hasłem:

" K o n s t y t u c j a M a j o w a " .

Konkurs przeznaczony jest dla czytelników będących uczniami starszych klas szkół podstawowych VII-VIII.

Cele konkursu:

- przypomnienie genezy,przebiegu i znaczenia Konstytucji 3 Maja w dziejach Polski,
- zainteresowanie młodzieży historią kraju,
- zapoznanie uczestników z podstawową literaturą,upowszechniającą dzieje Polski ostatnich 200 lat.

Warunki uczestnictwa w konkursie:

- zgłoszenie swego udziału w najbliższej bibliotece,
- zapoznanie się z niżej zamieszczoną literaturą,dotyczącą tematyki konkursu,
- udział w eliminacjach miejskich.

Przebieg konkursu.

Konkurs trwa od lutego do maja 1991 roku.

Eliminacje miejskie rozpoczną się o godz.10 w dniu 11 maja 1991 roku w czytelni WBP przy Placu Konstytucji 3 Maja 8.

Eliminacje przeprowadzone będą w formie pisemnej bądź ustnej (w zależności od liczby uczestników).Prosimy przynieść ze sobą przybory do pisania.

Laureaci konkursu otrzymają nagrody rzeczowe,ufundowane przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Radomiu,na kwotę 400 tys. zł.

Program imprezy.

1. Wstęp - powitanie,wprowadzenie.
2. Przedstawienie się uczestników i jurorów.
3. Udzielanie odpowiedzi na pytania -ustne lub pisemne.
4. Posiedzenie jury - a w tym czasie:
  - prelekcja nt. Konstytucji 3 Maja lub
  - przeczytanie fragm.książki,ew.video.
5. Poczęstunek (herbata,ciastka).
6. Ogłoszenie wyników i wręczenie nagród.

Zestaw literatury do konkursu.

Literatura podstawowa:

1. Adamczyk M.,Pastuszka S.: Konstytucje polskie w rozwoju dziejowym 1791-1982,W-wa 1985 s.9-43
2. Ajnenkiel A.: Polskie konstytucje,W-wa 1982 s.50-77
3. Konopczyński W.: Dzieje Polski nowożytnej t.2,W-wa 1986 s.229-239
4. Konstytucja 3 Maja 1791.Dokumenty naszej tradycji.Lublin 1981 s.33-54
5. Konstytucja 3 Maja 1791.Statut Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji,W-wa 1981 s.26-46

Literatura uzupełniająca:

1. Gierowski J.A.: Historia Polski 1764-1864,Wrocław 1985
2. Łojek J.: Geneza i obalenie Konstytucji 3 Maja,Lublin 1986
3. Samsonowicz H.: Historia Polski do roku 1795,W-wa 1985
4. Słownik historii Polski,W-wa 1969

Organizatorzy

Regulamin konkursu wiedzy p. h. „Konstytucja Majowa”, 1991 r.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna
im Józefa Andrzeja i Andrzeja
Stanisława Żatuskich w Radomiu,
sygn. 338, s. 133-134.

Z przeprowadzenia eliminacji wojewódzkich konkursu wiedzy
p.h. "Konstytucja Majowa" w dn.11 maja 1991 r.

W dniu 11 maja 1991 roku w czytelni Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Radomiu odbyły się eliminacje wojewódzkie konkursu wiedzy pod hasłem "KONSTYTUCJA MAJOWA". Organizatorem konkursu była WBP i placówki terenowe.

Spośród 17 uczestników wykonanych w rejonach i 14 zgłoszonych w mieście, ostatecznie w finale udział wzięło 25 uczniów starszych klas szkół podstawowych. Najliczniej reprezentowane były biblioteki w Grójcu, Iłży, Lipsku i Radomiu.

Konkurs przebiegał w 2 etapach.

Eliminacje pisemne, w których uczestnicy wypełniali przygotowany test nt. Konstytucji 3 Maja, wykonały 13-osobową grupę młodzieży - do odpowiedzi ustnych (przygotowano 17 zestawów po 3 pytania każdy). Wypowiedzi te oceniała komisja w składzie:

dr Marek Gawlik - przewodniczący jury oraz dr Jerzy Sekulski i mgr Zofia Nogaś - członkowie komisji.

Uczestnicy zaprezentowali bardzo wysoki, wyrównany poziom wiedzy, co podkreślił przewodniczący jury, historyk dr Marek Gawlik.

Zwycięzcami finału okazali się:

I miejsce - Tomasz Sobczyk z Iłży

II " - Marcin Sławiński z Jastrzębia

dwa III m. - Jarosz Monika z Białobrzegów i Hubert Pawlik z Przysuchy.

Wszystkim uczestnikom wręczono nagrody rzeczowe w postaci książek, ufundowane przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Radomiu na kwotę 415.000 zł. Należy zaznaczyć, iż młodzież biorąca udział w eliminacjach środowiskowych, także została nagrodzona w placówkach macierzystych.

WBP, jako organizator imprezy finałowej, pokryła także wydatki związane ze zwrotem kosztów podróży osobom zaproszonym i poczęstunkiem w postaci ciastek, herbaty i jabłek.

Uczestnikom konkursu towarzyszyły bibliotekarki opiekujące się swoimi czytelnikami oraz nauczyciele, którzy w niektórych środowiskach ściśle z nimi współpracowali.

Imprezę przygotowała i prowadziła instruktorka mgr Henryka Kędzierska-Sowa.

Podpisy członków komisji:

1. .... 2. .... 3. ....

Radom, 1991.05.11

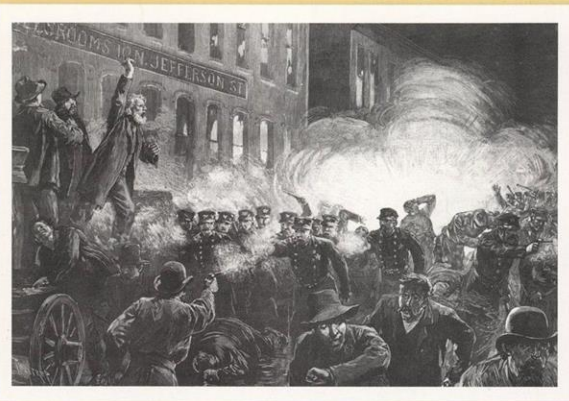
Protokół z przeprowadzenia eliminacji wojewódzkich konkursu wiedzy p. h. „Konstytucja Majowa” w dniu 11 maja 1991 r.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im Józefa Andrzeja
i Andrzeja Stanisława Żółtych w Radomiu,
sygn. 338, s. 144.

Nasza przeszłość jest naszą dumą

*Pamiętajmy o swojej historii
i symbolach narodowych!*

1 MAJA
Święto pracy

2 MAJA
Święto flagi

3 MAJA
Święto konstytucji

**Plakat promujący m.in. Święto
Narodowe Trzeciego Maja, 2009 r.**

**Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1429.**

Akcja młodzieży VI Liceum Ogólnokształcącego
im. Jana Kochanowskiego w Radomiu oraz
Radomskiego Towarzystwa Naukowego
pod patronatem:
Prezydenta Miasta Radomia Andrzeja Kosztowniaka
i Przewodniczącego Rady Miejskiej Radomia Dariusza Wójcika

K^oCHANOWSKI

2 maja

Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej

Polskie barwy narodowe kształtowały się na przestrzeni wieków i mają jako jedne z nielicznych w świecie pochodzenie heraldyczne. Wywodzą się z barw herbu Królestwa Polskiego i herbu Wielkiego Księstwa Litewskiego. 7 lutego 1831 r. Sejm Królestwa Polskiego podjął specjalną ustawę dotyczącą barw polskiej flagi. Wcześniej obok barw białe - czerwonych używane były także inne barwy. W 1919 roku biel i czerwień uznano oficjalnie za barwy państwowe. W symbolice polskiej flagi biel pochodzi od bieli orła, będącego godłem Polski oraz bieli Pogoni - rycerza galopującego na koniu, będącego godłem Litwy. Oba te godła znajdują się na czerwonych tłach tarcz herbowych.

3 maja

Rocznica uchwalenia Konstytucji 3 Maja 1791

Ustawa Rządowa, czyli Konstytucja 3 Maja, była drugą na świecie, a pierwszą w Europie ustawą zasadniczą. Uchwalona na Sejmie Czteroletnim w 1791 roku przez stronnictwo patriotyczne jako rezultat kompromisu ze stronnictwem królewskim, była wynikiem dążeń do naprawy stosunków wewnętrznych w Rzeczypospolitej po I rozbiorze, ustalając podstawy ustroju nowożytnego w Polsce.

Druk ulotny
propagujący wiedzę
nt. Dnia Flagi
Rzeczypospolitej
Polskiej
i uchwalenia
Konstytucji 3 Maja,
2010 r.

URZĄD MIEJSKI W RADOMIU

I PUBLICZNE GIMNAZJUM NR 5 W RADOMIU

MAJĄ ZASZCZYT ZAPROSIĆ NA:

**OBCHODY
220 ROCZNICY
UCHWALENIA
KONSTYTUCJI
3 MAJA**

28 kwietnia 2011 r. godz. 16.00

Sala Koncertowa Urzędu Miejskiego w Radomiu, ul. Żeromskiego 53

**Wielki Sprawdzian Wiedzy Historycznej
„Wokół Konstytucji 3 maja 1791 r.”**

Imprezę uświetnią:

koncert fortepianowy w wykonaniu Roberta Grudnia
oraz występy artystyczne uczniów Publicznego Gimnazjum nr 5 w Radomiu

3 maja 2011 r. godz. 12.00

11.30 zbiórka uczestników

przed gmachem Urzędu Miejskiego w Radomiu, ul. Żeromskiego 53

**Msza św. w kościele Garnizonowym
Koncert melodii patriotycznych**

4 maja 2011 r. godz. 16.00

OKiSz „Resursa Obywatelska”, ul. Malczewskiego 16

Debata ekspercka „Trybunał Historyczny

- spór o Stanisława Augusta Poniatowskiego
Czarna i biała legenda ostatniego króla Rzeczypospolitej”

Eksperci:

dr hab. Piotr Ugniewski - Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego
Krzysztof Szewczyk - nauczyciel historii Publicznego Gimnazjum nr 5 w Radomiu

HONOROWY PATRONAT

PREZYDENT MIASTA RADOMIA - ANDRZEJ KOSZTOWNIAK

PRZEWODNICZĄCY RADY MIEJSKIEJ W RADOMIU - DARIUSZ WÓJCIK

**Plakat promujący obchody 220 rocznicy
uchwalenia Konstytucji 3 Maja, 2011 r.**

**Zbiór afiszów, plakatów i druków ulotnych do 1939 r.,
sygn. 1572**

Opracowanie i wybór źródeł:
Krzysztof Głowacki

Bibliografia:

1. Edyta Targońska, Wystawa pt. *„Demonstracja państwowej siły, tężyzny i jedności”. Obchody święta Konstytucji 3 Maja w zbiorach Archiwum Państwowego w Lublinie*, <http://lublin.ap.gov.pl/nauka-popularyzacja-i-edukacja/galerie-online/konstytucja-3-maja/>, dostęp: 3.12.2020 r.
2. Autor nieustalony, Komunikat na stronie Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej pt. *„Witaj majowa jutrzeńko”. Święto Narodowe Trzeciego Maja*, http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/komunikat.xsp?documentId=2477FAEF6BBA611FC12583EC002B38E3&symbol=M_WYDARZENIA_KOMUNIKAT, dostęp: 3.12.2020 r.
3. Jan Jerzy Milewski, *Dzieje święta 3 Maja* [w:] *Studia Podlaskie*, 1993 r., T. 4, s. 127-132.
4. Autor nieustalony, Hasło: Plac Konstytucji 3 Maja, <http://www.retropedia.radom.pl/plac-konstytucji-3-maja/>, dostęp: 22.12.2020 r.